

HISTORY STUDIES

INTERNATIONAL JOURNAL OF HISTORY

ISSN: 1309 4173 (Online) 1309 - 4688 (Print)

Volume 11 Issue 4, August 2019

DOI Number: 10.9737/hist.2019.767

Araştırma Makalesi

Makalenin Geliş Tarihi: 26.06.2019 Kabul Tarihi: 13.07.2019

Atıf Künyesi: Abdullah Saydam, "1828-1829 Türk-Rus Savaşı ve Bir Bürokratin Doğuşu: Mehmed Vecîhî Paşa", *History Studies*, 11/4, Ağustos 2019, s. 1341-1361.

1828-1829 TÜRK-RUS SAVAŞI ve BİR BÜROKRATIN DOĞUŞU: MEHMED VECÎHÎ PAŞA

*1828-1829 Turkish-Russian War and the Emergence of a Bureaucrat:
Mehmed Vecîhî Pasha*

Prof. Dr. Abdullah SAYDAM

ORCID No: 0000-0003-0882-5421

Erciyes Üniversitesi- Kayseri

Öz: XIX. yüzyıl Osmanlı bürokrasisinin önde gelen şahsiyetlerinden birisi de Mehmed Vecîhî Paşa'dır. Babası ve kayınpederi tarafı devrin ulemasından idi. İyi derecede eğitim aldı. Hanımının amcası olan Mehmed Es'ad Paşa'nın maiyetinde çalışmaya başladı. Onun hazinedarlığı görevinde bulundu. 1828-1829 Türk – Rus Savaşı sırasında kaimmakam unvanıyla Edirne'de görev yaptı. Paşa unvanını aldığı otuz yaşına girmemişti. Osmanlı ordusunun lojistik merkezi olan Edirne'deki görevi, onun üst makamlarla irtibat kurmaya, tanıtmaya ve yeteneklerini göstermeye yaradı. Bu görevi sırasında asker, mühimmat, zahire, malzeme, araç –gereç, hayvan tedarik ve sevkiyatını idare etti. Rus ordusu Edirne'ye yaklaştığında şehrin en yetkili yöneticisi idi. Şehri Ruslara savaşımsız teslim etti. Edirne Antlaşması gereğince Rusların tahliye ettiği yerlerin teslim alınmasında görev yaptı. Bu sırada Samakovcuk Nazırlığına ve Varna Muhafızlığına atandı. Görevi süresince işgale uğramış olan köy ve şehirlerin teslim alınması, Müslüman ve gayri müslim ahalinin terk ettikleri yerlere yerleşmeleri, halkın muhtelif problemlerinin çözümüne meşgul oldu. Ancak Ruslarla giden bölge halkının geri getirilmesi çalışmalarından dolayı rahatsızlık duyan bir takım yöneticilerin tepkisine maruz kaldı. Hakkındaki şikâyet üzerine görevinden alındı. Fakat kısa bir süre sonra Selanik Mutasarrıflığına getirildi. Yerel yöneticilik kariyeri kısa aralıklar dışında 1867'ye kadar devam etti. Bu çalışmada Osmanlı arşiv belgeleri ile birinci el kaynaklar ve konuyla ilgili araştırmalardan yararlanılmıştır.

Anahtar kelimeler: Mehmed Vecîhî Paşa, Edirne, Samakovcuk, 1828-1829 Türk – Rus Savaşı, Osmanlı taşra idaresi

Abstract: One of the leading figures of the 19th century Ottoman bureaucracy was Mehmed Vecîhî Pasha. His father and father-in-law were member to the scholar families of the time. He was well educated. He started to work in the office of his wife's uncle Mehmed Es'ad Pasha. He served as his treasurer. During the Turkish - Russian War of 1828-1829, he served in Edirne with the title of Deputy Governor. When he received the title of Pasha, he did not yet turn thirty. His mission in Edirne, the logistic centre of the Ottoman army, served to liaise with superior authorities, to be recognized and to show his talents. During this duty, he managed the supply and shipment of soldiers, ammunition, grains, materials, vehicles and equipment. When the Russian army approached Edirne, he was the most competent administrator of the city. He surrendered the city to the Russians

Volume 11
Issue 4
August
2019

without a fight. He served in the recovery of places evacuated by Russians in accordance with the Edirne Treaty. Meanwhile, he was appointed Samakovcuk Naziri and Varna Muhafızı. During his duty, he was engaged in solving various problems of the people, reclaiming villages and cities from the Russians, and placing Muslim and non-Muslim people in their homeland. However, he was subjected to reaction from some of managers who were uncomfortable with the efforts to bring back the people of the region who went with the Russians. Upon his complaint, he was dismissed. However, after a short time, he was soon appointed Governor of Thessaloniki. His local management career, continued until 1867, except for short intervals. In this study, Ottoman archival documents, first-hand sources and related researches are used.

Keywords: Mehmed Vecihi Pasha, Adrianople, Samakovcuk, 1828-1829 Turks – Russian War, Ottoman provincial administration

Giriş

XIX. yüzyıl Osmanlı bürokrasisinin önemli temsilcilerinden olan Mehmed Vecîhî Paşa,¹ yenileşme ve devleti yeniden yapılandırma sürecinin bütün aşamalarına tanıklık etmiş, bizzat içinde bulunmuş, hatta bazı zamanlarda düzenleyiciler arasında yer almış biri idi. Yeniçeri Ocağı'nın kaldırılmasından sonra Sultan II. Mahmud'un başlattığı yenilikler ile bu yeniliklerin daha da kapsamlı hale getirildiği Tanzimat'ın ilk devresinde neredeyse Osmanlı coğrafyasının hemen her bölgesinde çalıştı. Kısa aralıklarla mazûliyet dönemi yaşasa da, kırk yıla yaklaşan üst düzey yöneticilik döneminde Rumeli ve Anadolu'nun en önemli vilayetlerinde valilik; Tanzimat'ın en önemli kurumlarından olan Meclis-i Vâlâ-yı Ahkâm-i Âliye'de azalık görevlerinde bulundu. Bundan dolayı O'nun çalışmaları, vazife anlayışı, ahali üzerindeki etkisi, hakkında yapılan şikâyetler; bu yüzyıldaki Osmanlı taşra yönetiminin özelliklerinin daha iyi anlaşılmasını sağlayacak niteliktedir.

Vecîhî Paşa'nın bu özelliklerine rağmen yakın tarih araştırmalarında pek fazla dikkati çekmediği görülmektedir. Hakkındaki önemli bir araştırma Osmanlı Döneminde Bosna ve civarıyla ilgili yayınları ile tanınan Zafer Gölen tarafından yapılmış olup Bosna Valiliği sırasında yerel hanedanlar tarafından yapılan şikâyetler, paşanın savunması, hükümet tarafından yapılan tahkikat ve nihayet suçsuzluğuna karar verilmesi ile ilgilidir.² Diğer pek çok araştırma eserinde, konunun Vecîhî Paşa'nın görev alanıyla ilgili olması ölçüsünde, kendisinden söz edildiği görülmektedir.³ Dolayısıyla Paşa'nın kimliği, kişiliği, görev anlayışı

¹ Paşa, mühründe *Mehmed Vecîhî* adını kullanmakta iken resmî yazışmalarda çoğu zaman kendisinden sadece Vecîhî Paşa olarak söz edilmekteydi.

² Zafer Gölen, “Bosna Valisi Mehmed Vecîhî Paşa'nın Muhakemesi”, *Belleten*, C.LXXVI, S.277, Aralık 2012, s.849-877.

³ Birkaç örnek vermek gerekirse Ufuk Gülsoy, *1828-1829 Osmanlı – Rus Savaşı'nda Rumeli'den Rusya'ya Götürülen Reâyâ*, Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayınları, İstanbul 1993; Abdullah Saydam, *Kırım ve Kafkas Göçleri (1856-1876)*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 1997; David Cameron Cuthell, *The Muhacirin Komisyonu: An Agent in the Transformation of Ottoman Anatolia 1860-1866*, Columbia University (Ph.D. dissertation), New York 2005; Zafer Gölen, *Tanzimat Dönemi Bosna İsyânları (1839 – 1878)*, Alter Yayıncılık, Ankara 2009; Abdullah Saydam, “Orta Anadolu'da Aşiret İskânları (1839-1853)”, *Prof. Dr. Bayram Kodaman'a Armağan*, ed.: M. A. Ünal, Eser Matbaası, Samsun 1993, s.227-256; Nevzat Artuç, “Tanzimat Döneminde Bağdat”, *Sosyal Bilimler Dergisi*, C.V, S.32, Aralık 2018, s.154-162; Cabir Doğan, “Bedirhan Bey İsyânı, Tanzimat'ın Diyarbakır ve Çevresinde Uygulanmasına Karşı Bir Tepki Hareketi”, *Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, S.12, s.15-38; Yılmaz Kurt, “Saraybosna'nın 1835- 1840 Tarihli Tımar Rûznâmçe Defteri”, *INOCTE 2016 International New Tendencies Congress in Ottoman Researches October 7 – 9, 2016 Sarajevo*, Selçuk Üniversitesi Yayınları, Konya 2016, s.563-576; Ahmet Dönmez, “Yeniden Tesis Sürecinde Osmanlı Daimî Elçiliklerinde Yazışma Sistemi”, *History Studies*, C.IX, S.2, Haziran 2017, s.109-123. Bosnalı şair Seyrî'nin Vecîhî Paşa'ya ithâfen iki kaside yazdığına dair bilgi için bkz. Gülşah Feyza Hatipoğlu, *Seyrî ve Divanı (İnceleme – Metin)*, (Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara

gibi özellikleri pek ön plâna çıkarılmış değildir. Buna karşılık büyük oğlu olan İsmail Sadık Kemal Paşa daha fazla araştırmalara konu edilmiştir. O'nun gerek şairliği ve hattatlığı gerekse manzum olarak yazdığı peygamberler tarihi, esmaü'l-hüsna, hadis ve akaid ile ilgili eserleri ilahiyat ve edebiyat alanında çalışanlar arasında nispeten ilgi çekmiş; Kemal Paşa'nın babası sıfatıyla Vecîhî Paşa'dan da kısa bilgiler aktarılmıştır.⁴ Bu eserlerde verilen bilgiler, genelde Kemal Paşa'nın en önemli eseri olan *Asâr-ı Kemal*'in sonunda yer alan babası ile annesinin tercüme-i hâllerinin anlatıldığı kısımlar ile *Sicill-i Osmanî*'de yer alan bilgilerin tekrarıdır.

Bu çalışmada Mehmed Vecîhî Paşa'nın üst düzey bürokrasi içerisinde yer almasına zemin hazırlayan, bir bakıma yıldızının parlamasına yol açan 1828-1829 Osmanlı – Rus Savaşı sırasındaki görevleri ile yaptığı hizmetler incelenmektedir. Araştırmanın başlıca kaynağı döneme ait arşiv belgeleri ve kaynak eserlerdir. İhtiyaç duyulduğu ölçüde ikinci dereceden çalışmalardan da yararlanılmıştır.

1.Mehmed Vecîhî Paşa'nın Ailesi

Tam adı Mehmed Salih Vecîhî olup Hicrî 1214 (1799-1800) yılında Ankara'da dünyaya gelmiştir. Oğlu Kemal Paşa, Vecîhî Paşa'nın “Şam-ı Şerif ulemâsından Ali Efendi merhumun mahdumu Ankaravî kezâlik fuzalâdan Osman Efendizâde yine Ankara ulemâsından müteveffâ Hüseyin Efendi”nin oğlu olduğunu belirtmektedir.⁵ Babasının ulemadan olmasının sağladığı imkânlarla “tahsil-i ilim ve kitâbet” alanında devrinin standartlarına göre iyi derecede eğitim aldı. Tahsilini tamamladıktan sonra 1236 (1820-1821) yılında Hacı Bayram-ı Veli'nin öğrencisinden meşhur mutasavvıflardan Bünyamin Ayaşî'nin soyundan Ayaş Müftüsü Hasan Efendi bin Salih'in oğlu olup bir aralık Surre-i Hümâyûn Eminliği yapan Hacı Mes'ud Ağa'nın kızı Müslime Hanım ile evlendi. Müslime Hanım H.1209 doğumlu olup kendisinden beş yaş kadar büyüktü. Mehmed Vecîhî bir süre kayınpederinin kâtipliğinde bulunduktan sonra Divân-ı Hümâyûn ve Mühimme kalemlerinde çalıştı. Hanımının amcası olan Mehmed Es'ad Muhlis Paşa'nın 15 Mart 1824 (14 Recep 1239) tarihinde Edirne'de ikamet etmek üzere vezaret rütbesi

2010, s.4-5. Vecîhî Paşa'nın Ankara valisi olması dolayısıyla hakkında yazılan bir kaside için de bkz. Özge Öztekin, “Tarih Manzumelerine Göre XIX. Yüzyılda Ankara”, *Ankara Araştırmaları Dergisi*, C.III, S.2, Aralık 2015, s.216.

⁴ Meselâ bkz. Fatih İşıl, *Edebiyatımızda Hadîs-i Şerîfler ve Asâr-ı Kemâl'deki Bin Ehâdis Şerhi (İnceleme - Transkripsiyonlu Metin)*, (Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Adana 2015; Yasin Karakuş, *Asâr-ı Kemâl'deki Şerh-i Esmâ'-i Hüsnâ, Esmâ'-i Nebî ve Na't-ı Enbiyâ (İnceleme-Transkripsiyonlu Metin)*, (Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Adana 2015; Bekir Tatlı, “İsmail Sâdık Kemal'in Asâr-ı Kemâl'deki Hadisçiliği”, *Dini Araştırmalar*, C.18, S.46, Ocak-Haziran 2015, s. 45- 65; Bekir Belenkuyu, “Vecîhîzâde İsmâ'il Sâdık Kemâl (ö. 1892) ve Rûh-ı Kemâl'de Yer Alan Manzum Esmâ-i Nebî Metni” *The Journal of Academic Social Science*, C.V, S.49, Temmuz 2017, s.389-417.

⁵ İsmail Sadık Kemal bin Muhammed Vecîhî Paşa, *Asâr-ı Kemâl*, İstanbul 1867, ek sayfa, 1. Kemal Paşa, tasavvuf ehlinden olması hasebiyle olsa gerektir, eserinde babasının adını yazarken üzerine şedde koymak suretiyle *Muhammed* olarak okunmasını tercih etmiştir. Hâlbuki Osmanlı Türklerinde Peygambere olan saygıdan dolayı isim, aynı yazılsa da *Muhammed* yerine *Mehmed* şeklinde telaffuz edilmekteydi. Edirne ve çevresi hakkında yazılan ve şehir tarihi açısından eşsiz bir eser olan Ahmed Bâdî Efendi, *Riyâz-ı Belde-i Edirne, 20. Yüzyıla Kadar Osmanlı Edirne'si*, Haz. Niyazi Adıgüzel ve Raşit Gündoğdu, C.II/1, Trakya Üniversitesi Yayınları, İstanbul 2014, s.1047'de Vecîhî Paşa'nın künyesini aynı şekilde kaydedilmektedir. Bazı eserlerde Paşa'nın Yozgat kökenli olduğuna dair bilgiler bulunmakla birlikte Kemal Paşa, babasının tercüme-i hâlinde buna dair herhangi bir ifade kullanmamıştır. Ailenin Yozgat kökenli oluşuna dair bilgi Mehmed Süreyya, *Sicill-i Osmanî*, Haz. Nuri Akbayar, C.V, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul 1996, s.1655'te yer almaktadır. Bu eserde Paşa'nın adı da *Vecîhî Mehmed Paşa* şeklinde yazılmış olup Es'ad Paşa'nın bir yazısında da bu şekilde geçtiği görülmektedir. *Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi (BOA), Hatt-ı Hümâyûn (HH)*, 1087/44243.

ile Çirmen Sancağı mutasarrıflığına tayin edilmesinden sonra onun hazinedarlığına getirildi. Çalışkanlığı ve sadakati sayesinde Mehmed Es'ad Paşa tarafından sürekli desteklendi.⁶

Bu dönemlerde âdet olduğu üzere üst düzey devlet adamlarının yanında bulunanlar, kabiliyetlerini gösterdikçe hâimleri olan kişilerin sultan ve hükümet nezdindeki itibarıyla bağlantılı olarak önemli vazifelere getirilmekteydiler. Mehmed Vecîhî, Es'ad Paşa'nın teklifi ile kendisine verilen *dergâh-ı âli kapıcıbaşılığı* unvanıyla birlikte bürokratik hizmetlerdeki ilk önemli aşamaya geçmiş oldu.

2.1828-1829 Türk- Rus Savaşı

Vecîhî Paşa'nın hayatında önemli bir yeri olan bu savaş, esasen 1804'te başlayıp aralıklarla alevlenen bir dizi Sırp isyanı ile 1821 yılında başlayan Osmanlı Devleti'nin isyanı bastırması üzerine İngiltere, Fransa ve Rusya'nın asilere destek olması ile boyut değiştiren Yunan isyanının sonucu olarak ortaya çıkmıştı. Osmanlı ordusunun Haziran 1827'de Atina'yı ele geçirmesi üzerine Londra'da toplanan İngiliz, Fransız ve Rus temsilciler konunun çözümüne yönelik bir anlaşma imzaladılar. Anlaşmaya göre bu devletler iki taraf arasında arabuluculuk yapacaklardı, kabul etmeyen tarafa müdahale edilecekti. Müttefik devletlerin esas amacı artık bir Yunan krallığı fikrini benimsemiş olan Avrupa kamuoyunun etkisiyle isyancıların ezilmesini engellemektir.⁷ Bu yıllarda antik Yunan romantizmi, özellikle liberaller arasında heyecan uyandırmış, Rus ilerleyişine karşı her zaman Osmanlı Devleti'ni bir bariyer olarak değerlendiren İngilizlerin karşı cephede yer almasına yol açmıştı.⁸

Sultan II. Mahmud ihtilafın devletin bir iç meselesi olduğunu belirterek taviz verilmesi taleplerini reddetti.⁹ Bunun üzerine müttefik donanması bir taraftan Çanakkale Boğazı ile Mora yarımadasını abluka altına alırken, diğer taraftan da Navarin limanında bulunan Osmanlı donanmasına saldırdı. 20 Ekim 1829'da meydana gelen deniz savaşında Osmanlı donanması ağır hezimete uğradı.¹⁰ Buna rağmen konunun devletlerarası bir mesele haline gelmemesi için müttefik devletlerin "arabuluculuk teklifi" kabul edilmedi. Padişahın Akif ve Pertev paşaların etkisi altında kalarak "iç işlerine karışılmayacağı" gerekçesiyle direnmeye devam ettiği görülmektedir. Esasında bu paşalar da girişilecek bir savaşın kazanılacağından emin değillerdi. Pertev Paşa şöyle demektedir: "Eğerçi Moskoflu'ya galebe ümit olunmaz. Lâkin bilâ-muharebe Mora Krallığı kabul olunur ise yol olur ve pek çok mahallere sirayet eder.

⁶ İsmail Sadık Kemal, *Age*, ek sayfa, 1-4; Ahmed Bâdi, *Age*, C.II/1, s.1047-1048; Mehmed Süreyya, *Age*, C.V, s.1655.

⁷ Avrupa devletlerinin Yunan isyancılara olan desteği Osmanlı Devleti tarafından yakından bilinmekteydi. Nitekim İngiliz hâkimiyetindeki adalara sığınan Yunan çetelerinin iade edilmeleri, Osmanlı Hariciyesi tarafından defalarca istenmiş ise de ya cevap verilmeyerek ya da iş sürüncemede bırakılarak değiştirilmiştir. Sultan II. Mahmud'un bu hususta İngiliz Sefareti'ne yazılacak yeni bir yazı metninin sunulması üzerine yazdığı şu hatt-ı hümayûn son derece dikkat çekicidir: "İngilterelünün Rumlara evvel ve âhir ne veçhile îanesi olduğu bilinmiş ve bu cihetle ne denilse bir fâidesi olmayacağı derkâr ise de bütün bütün tesâmüh dahi münâsib değildir. Buna dair kaç def'a İngiltere Elçisi'ne takrîren ve lisânen söylenilmişken bir semeresi müşâhade olunamadığı halde mahallî me'mûrları nasıl çâresini bulabilirler, bilmem." Ahmed Lütfi Efendi, *Tarih-i Lütfi Efendi*, C.I, Matbaa-i Âmire, İstanbul 1290, s.37.

⁸ Keith Feeling, *A History of England*, Book Club Associates, Trowbridge and London 1966, s.817.

⁹ Padişahın bu kararında Akif Paşa'nın başını çektiği reformları destekleyen, gerekirse Ruslarla savaşıp kaybedilen toprakların geri alınmasını ve devletin itibarının korunmasını isteyen sertlik yanlısı grubun etkili olduğu anlaşılmaktadır. Bu sırada Sadrazam Selim Paşa'nın "Ah efendiler bizim hep maksûdumuz düşman ile muhârebe etmektedir. Lâkin vakitsiz oldu, biraz askerimizi daha teksîr etmeli idik." dediği rivayet edilmektedir. Ahmed Lütfi, *Age*, C.I, s.292.

¹⁰ Bu savaş için bkz. Ali Fuat Öreç, "1827 Navarin Deniz Savaşı ve Osmanlı Donanması", *Tarih Dergisi*, S.46, İstanbul 2009, s.37-84.

Binaenaleyh vüs'umuzu sarf ettikten sonra bil-mecburiye ihtiyâr eylersek düşman her vakit bu kadar teklifi iltizâm eylemez.”¹¹

Osmanlı Devleti bütün şartların aleyhine olduğunu bildiği halde savaşa girmek ihtimalini dikkate alarak toplanan meşveret meclisinde; “Millet-i İslâmiye'nin yek-dil ve yek-cihet olarak muharebeye âmâde bulunması lâzım geleceği”ne karar verdi.¹² Konuyla ilgili olarak hazırlanan ve bütün taşra yöneticilerine gönderilen 20 Aralık 1827 tarihli kapsamlı beynamede; savaştan kaçınılarak Yunanlıların bağımsızlığının kabul edilmesi halinde memleketteki bütün Rumların bu emele sahip olacakları ve Müslümanları imha edip her tarafı ele geçirebilecekleri tehlikesine dikkat çekilerek bu savaşın daha önceki hiçbir savaşa benzemediği, toprak için devletin devletle yaptığı bir savaş olmayıp bir din ve milli varlık savaşı olduğu vurgulandı.¹³ Ancak devletin durumu savaşa girmeye uygun değildi. Navarin'de donanması imha edilmiş, Yeniçeri Ocağı'nın yerine kurulmaya çalışılan *Asâkir-i Mansûre-i Muhammediye* birlikleri tam anlamıyla teşekkül ettirilememişti. Ayrıca devlet hem içeride hem de dışarıda pek çok sorunla karşı karşıyaydı. Rusya karşısında diplomatik ve stratejik bakımdan denge vazifesi görebilecek olan İngiltere ve Fransa ile ilişkiler kesilmişti. Her şey Rusya'nın lehineydi. Çar Nikola, yayılma politikası gütmeye başladığını, amacının Yunan sorununun çözülmesi için Osmanlı Devleti'ne Londra'da imzalatılan protokolü uygulamak olduğunu ilan ederek İngiltere, Fransa ve Avusturya'nın tarafsız kalmalarını sağlamıştı.¹⁴

Sultan II. Mahmud, muhtemel bir savaşa hazırlıklı olmak maksadıyla seferberlik ilan edilmesini (18 Ocak 1828), Boğazların bütün yabancı gemilere kapatılmasını uygun buldu (5 Şubat 1828).¹⁵ Buna karşılık Rusya, Akkerman Antlaşması'nın hükümlerinin yerine getirilmediğini ileri sürerek 26 Nisan 1828 tarihinde Osmanlı Devleti'ne savaş ilan etti. 7 Mayıs'ta Rus ordularının Prut nehrini geçerek Boğdan'a girmeleriyle savaş fiilen başlamış oldu. Balkan cephesinin yanı sıra Kafkasya tarafından da saldırı başlatıldı.¹⁶

3. Vecîhî Paşa'nın yıldızının parlaması

Savaş, Mehmed Vecîhî'nin devlet bürokrasisinde hızla yükselmesine yol açtı. Tuna cephesi onun bulunduğu bölgeyi ön plana çıkardı. Bu sırada Çirmen Mutasarrıfı olan Es'ad Paşa, Şumnu'nun muhafazasında bulunmak üzere cephede görevlendirilmişti. Sadaret'ten kendisinin yokluğunda bölgeyi idare edebilecek birisini kaimmakam olarak teklif etmesi istendi. Es'ad Paşa 6 Zilhicce 1243 (19 Haziran 1828) tarihli yazısında; Edirne'nin büyük bir vilayet, kazalarının ekseriyetinin çok önemli olduğunu, tayin edilecek kaimmakamın dirayetli, iktidar ve liyâkat sahibi olması gerektiğini, mevcut durum dolayısıyla bunu yapacak kişinin emrinde

¹¹ Enver Ziya Karal, *Osmanlı Tarihi*, C.V, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 1988, s.119.

¹² Ahmed Lütfi, *Age*, C.I, s.101.

¹³ Bilâl Şimşir, *Ege Sorunu – Belgeler*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 1976, s.XXV-XXVI; N. Yorga, *Osmanlı Tarihi*, Çev.: Bekir Sıtkı Baykal, Ankara Üniversitesi Yayınları, Ankara 1948, s.337.

¹⁴ Karal, *Age*, V, s.119.

¹⁵ Stanford J. Sahw ve Ezel Kural Shaw, *Osmanlı İmparatorluğu ve Modern Türkiye*, C.II, Çev.: Mehmet Harmancı, E Yayınları, İstanbul 1983, s.59.

¹⁶ Savaşa dair ayrıntılı bilgiler için bkz. Ahmed Lütfi, *Age*, C.II; Sadık Rıfat Paşa, “Rusya Muharebesi Tarihi”, *Müntahabât-ı Asâr*, İstanbul (tarihsiz), s.8-42; Ahmet Muhtar (Ferik), *1244-1245 (1828-1829) Türkiye Rusya Seferi ve Edirne Muahedesi*, 2 cilt, Büyük Erkân-ı Harbiye Reisliği Ankara Matbaası, Ankara 1928; Naci Çakın, *Türk Silahlı Kuvvetleri Tarihi, Osmanlı – Rus Harbi (1828-1829)*, C.III 5. Kısım Eki, Genelkurmay Başkanlığı Yayınları, Ankara 1978; Allen, W. E. D., Muratoff, Paul, *1828 – 1829 Türk – Kafkas Sınırdaki Harplerin Tarihi*, Genelkurmay Başkanlığı Yayınları, Ankara 1966, s.23-44; Alexander Bitis, “1828 – 1829 Türk – Rus Savaşı ve Edirne Antlaşması”, *Türkler*, ed.: H. C. Güzel, K. Çiçek, S. Koca, C.XII, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara 2002, s.703-720.

üç – beş yüz adam olacağını, İstanbul’dan gönderilecek bir şahsın kazaların mizaç, hâl ve maslahatı ile iltizamlardan kaynaklanacak alacak verecek işlerinin ayrıntılarını öğrenmesi için hayli zamana ihtiyaç duyulacağını, dolayısıyla bütün bu işlerde tecrübeli olan birisinin görevlendirilmesinin daha uygun olacağını ifade etti. Bütün bu düşüncelerle kendisine vezaret verildiği tarihten beri hazinedarlığını yapan, iki sene önce uhdesine dergâh-ı âli kapucubaşılığı rütbesi verilen ve aynı zamanda akrabası olduğunu dile getirdiği Vecîhî Ağa’nın kaimmakamlık için münasip olduğunu belirtti. Es’ad Paşa yazısında; onun daha önceden Divân kaleminde de görev yaptığını, bu yüzden “erbâb-ı inşâ ve tahrîr ve ashâb-ı hall ve akd ve tedbirden biri” olduğunu, Edirne sancağındaki bütün işleri bildiğini, dört seneden beri Bâbîâli’ye takdim olunan bütün yazıların müsveddesini kaleme aldığını, vilayet ve kazalardaki gelir gider defterlerini tanzim ettiğini kaydederek bu özellikleri sebebiyle kendisinin bu göreve getirilmesinin uygun olacağını ifade etti. Ayrıca kaimmakamlık görevinin debdebeli ve gösterişli olduğunu, emrinde en az dört – beş yüz kişinin istihdam edileceğini, ayrıca Edirne’de âdet olduğu üzere İkinci namazından sonra nevbet çalma töreni yapıldığını hatırlatarak kendisine Rumeli Beylerbeyliği pâyesiyile uhdesine mîrîmîrânlık rütbesi verilmesini teklif etti.¹⁷ Bâbîâli tarafından teklif kabul edildi ve Mehmed Vecîhî Ağa’ya Rumeli Beylerbeyliği payesiyile mîrîmîrânlık rütbesi verildi (25 Haziran 1828).¹⁸ Böylelikle henüz otuz yaşına girmeden *paşa* unvanına sahip oldu. Bu sıradaki resmî unvanı *Çirmen Kaimmakamı ve Edirne Muhafızı* (bazen de sadece Edirne Kaimmakamı unvanı kullanılmıştır) idi.¹⁹

Bu görev henüz oldukça genç yaşta bulunan Vecîhî Paşa için son derece zorlu, tecrübe kazanmasını sağlayan ve kritik önemdeydi. Zira Anadolu’dan İstanbul ve Tekirdağ yoluyla veya Selanik limanı çevresinden cepheye nakledilen asker, cephane, zahire, hayvan gibi iâşe ve ikmâl hattının en önemli merkez noktalarından birinde görev yapmaktaydı. Cepheye giden her kumandan ve askerî birlik onun görev yaptığı bölgeden geçmekteydi. Birliklerin ve kumanda heyetinin herhangi bir aksaklığa sebebiyet vermeden zamanında, eksiksiz olarak sevk edilmesi için iyi bir organizasyonun varlığı kaçınılmaz idi. Hâlbuki asker sevkinden zahire tedarikine, hayvanlar için arpa ve saman temininden ileri hatlara sevk edilmesine kadar savaş levazımının gerektirdiği her alanda büyük bir keşmekeşliğin ve kargaşanın bulunduğu resmî yazışmalarda görülmektedir. Böyle bir ortamda savaş alanının lojistik üssü durumundaki Edirne’nin önemi daha da artmakta, buradaki en yetkili kişi sıfatıyla Vecîhî Paşa’nın hemen her konuyla ilgilenmesi gibi zorunluluk ortaya çıkmaktaydı.

Arşiv belgelerinden hareketle 1828 - 1829 Osmanlı - Rus Savaşı süresince Edirne ve Çirmen Kaimmakamlığı tarafından icra edilen işleri şu şekilde sıralamak mümkündür:

Devlet adamları ile kumandanların karşılanmaları, konaklama ve iaşelerinin sağlanması, gidecekleri yere gönderilmeleri: Rusya’nın savaş ilan etmesi ve çok geçmeden Rus ordularının Osmanlı topraklarına girmesi üzerine cephe hattındaki kumanda heyetinin yenilenmesi gerekmişti. Gerek İstanbul’dan gerekse Anadolu ile Balkanların diğer taraflarından birtakım üst düzey kumandanların cepheye görevlendirilmeleri söz konusu olmuştu. Bu üst düzey kumandan ve devlet adamları cepheye giderken en önemli uğrak noktaları Edirne idi. Elbette yanlarında çeşitli sayılarda kapı halkı ile seferberlik kapsamında toplanan askerler vardı. Küçük birliklerle Edirne’ye gelip burada bekleyen toplama askerlerle Tuna kıyısına gitmek durumunda olanların varlığı da söz konusuydu. Devletin iki numaralı yöneticisi olan Sadrazam’dan, müşirlere, valilere varıncaya kadar en üst düzeyden orta kademedeki yöneticilere varıncaya

¹⁷ BOA, HH, 1087/44243;

¹⁸ BOA, HH, 1575/15 (12 Zilhicce 1243/25 Haziran 1828). Mehmed Vecîhî Paşa bu tevcihâtтан dolayı Sadaret makamına yazdığı 17 Zilhicce 1243 (30 Haziran 1828) tarihli yazı ile şükranlarını sunmuştu. BOA, HH, 1089/44271.

¹⁹ BOA, HH, 1575/15.

kadar bütün gelip geçenlerin en iyi şekilde karşılanmaları, ağırlanmaları, kendileri ile maiyetlerinin iâşe ve ikmâl işlerinin tam olarak yerine getirilmesi son derece önemli bir işti. Meselâ Sadrazam Benderli Mehmed Selim Sırrı Paşa'nın ikinci ordu ile birlikte Edirne'ye varması ve sonrasında cepheye gitmesi,²⁰ Mirahur-i Sâni'nin Varna'ya hareketinin tanzimi için gerekli hazırlıkların yapılması²¹ bu kapsamda örnek gösterebilir. Öte yandan İstanbul'a gitmesi gerekenler de aynı şekilde Edirne'den geçmekteydiler ki, bunlar hakkında da benzer iş ve işlemler yapılmaktaydı. Hatta görevden azledilenlerin yahut da suçlu bulunarak hakkında işlem yapılmak üzere İstanbul'a gönderilmesi gerekenlerin muhafaza altına alınmaları ve denetimli olarak sevk edilmeleri de bu kapsamdaki işlerdendi. Örneğin eski Tuna Başbuğu İbrahim Paşa'nın İstanbul'a gönderilmesi hususunda yapılacaklar işlemlerde Edirne Kaimmakamlığı görevlendirilmişti.²² Bütün bu hareketlilik sürecinde Edirne Kaimmakamlığı'nın işleri en ince ayrıntılarına kadar organize etmesi kaçınılmazdı. Genç yaşta, böylesine ağır bir göreve getirilen Vecihî Paşa'ya sürekli bilgiler ve talimatlar verilmekte, gerekenlerin yapılması emredilmekteydi.

Oldukça geniş bir coğrafi alana yayılan cepheye askerlerin sevk edilmeleri: Edirne Kaimmakamlığı'nı en fazla meşgul eden işlerin başında askerlerin sevk gelmekteydi. Cephede askere duyulan ihtiyaç olağanüstü düzeyde idi. Çoğu zaman kâğıt üzerinde yazılı miktarın çok altında asker bulunmaktaydı. Nitekim Edirne'ye gelen Sadrazam Selim Paşa burada sadece 2.500 asker bulabilmiş, ne suretle olursa olsun askerlerin toplanarak acilen sevk edilmeleri gerektiğini İstanbul'a yazmıştı.²³ Bu yüzden Aydın'dan gönderilen 2.300 neferin cephe hattına sevk edilmesi alelacele gerçekleştirilmişti.²⁴ Edirne'de bir tabur Mansûre askerinin bütün teçhizatı ile ikmâl edilerek Balkanlar Seraskeri Hüseyin Paşa'nın emrine gönderilmesi, Süzebolu, İğneada, Kırkkilise gibi yerlerin muhafazası için asker sevk edilmesi, cepheden gelen takviye asker gönderilmesi talebi üzerine Vecihî Paşa'nın adamlarından Kapıcıbaşı Osman Ağa'nın marifetiyle ve büyük zorluklarla temin edilen 2.500 askerinin belirlenen yerlere yollanması bu çeşit faaliyetlerden idi.²⁵

Askere alma işleminin yapılması: Cephede işlerin kötü gitmesi, ordunun aşama aşama geri çekilmesi, Trakya bölgesinin tamamında yürütülecek hizmetlerin daha da karmaşıklaşması sonucunu doğurmuştu. Cepheden yeni asker gönderilmesine dair talepler hemen hiç eksik olmamaktaydı. Ancak Rumeli'de eli silah tutanın orduya iltihakı yolunda verilen emirlere halk ve yerel yöneticiler tarafından kulak asılmadığı raporlara yansımıştı. Vecihî Paşa, zamane halkının acayip olduğundan, "Bu sefer benim için değil ya" şeklinde tepkilerle karşılaşıldığından dert yanmaktaydı. Organizasyon bozukluğunu, asker talebiyle ilgili fermanların sadece okunup geçildiğini, bu şekliyle sonuç alınmayacağını, Çirmen'e bağlı kazalarda asker toplama konusunda başarılı uygulamalar olduğunu, fakat aynı olumlu sonuçların diğer yerlerde elde edilemediğini ifade etmekteydi.²⁶ Öte yandan asker temininde kaza yöneticilerinin de sıkıntı içinde oldukları anlaşılmaktadır. Nitekim Ahi Çelebi Ayânı Salih Ağa, buna işaret ederek yine de son derece gayret olunacağını bildirmekteydi.²⁷

²⁰ BOA, HH, 1037/42989; BOA, Cevdet-Askeri, 857/36700. Selim Paşa tarafından Edirne'de bırakılan eşyanın muhafazası edilmesi de Vecihî Paşa'ya emredilmişti. BOA, HH, 1337/52179.

²¹ BOA, HH, 1011/42454.

²² BOA, HH, 725/34545.

²³ BOA, HH, 1011/42448.

²⁴ BOA, HH, 1059/43552.

²⁵ BOA, HH, 1030/42865, 1034/42898, 1035/42942, 1036/42960, 1035/42942, 1066/43709, 1045/43184, 1062/43619, 1083/44111.

²⁶ BOA, HH, 1036/42960 (1 Muharrem 1245 / 3 Temmuz 1829).

²⁷ BOA, HH, 1066/43709.

Vecîhî Paşa elindeki sınırlı imkânlarla bu konuda tedbirler geliştirmeye çalıştı. Bütün kazaların ayân ve ayân vekillerine Padişah fermanı ile Sadrazam emrini tebliğ ettirdiği gibi kendisi de 20 Muharrem 1245 (22 Temmuz 1829) tarihli bir buyruldu gönderdi. Buyrulududa özetle, “Dinimizin düşmanı olan Moskovlu’nun Balkanları beru tarafa geçmek fikr-i fâsidesiyle” hareket ettiğini, karşılarına gönderilen askerin yetersiz olduğunu belirterek şu hususlara dikkat çekmekteydi.²⁸

Hemen şu Balkanların beru tarafında küffârî şu günlerde geçirmeyerek dinimiz için bir hidmet-i azîme ibrâzına muvaffak olmak üzere olmağla artık ehl-i İslâm’dan olanlara bir veçhile durup oturacak mevsimler olmadığından... ne mikdar eli silah tutan din karındaşlarımız var ise cümlesini ayân ve ayân vekilleri maiyetlerine istishâb ederek serian ve âcilen Edirne’ye vürûde dikkat ve maâzallâh-i taâlâ bu husûsta şu güne özrüm ve şu veçhile illetim vardır gibi itizâra saymak veyahut ağır davranılıp da geç gelmek icâb eder ise sonra cevaba bir veçhile kadir olamayup bu madde mevâdd-ı sâireye bir veçhile mukayyes olmadığı (dikkate alınmalıdır).

Onun çalışmalarına şahit olan Balkanlar Defterdarı Necip Efendi, asker hususunun icrasının bir bütün olarak Çirmen Kaimmakamı Vecîhî Paşa’nın sadakat ve hamiyetine havale edilmesinin gerekli olduğunu belirterek, bunun gerekçesini şöyle izah etmekteydi: Asıl asker temin edilebilecek olan Hasköy, Dimetoka, Drama, Gümülcine kazaları voyvoda ve mütesellimleri Hüseyin Paşa’ya bağlı olup Vecîhî Paşa buralara karışmamakta, bu yüzden doğru dürüst asker temin edilememektedir. Necip Efendi; “Asker hususu çıkırından çıkmış bulunduğu mebni el-yevm bir taht-ı rabıtaya konulamadığından bu husûsa etraflı dikkat lâzimedendir” demektedir. Vecîhî Paşa’nın Çirmen sancağı kazalarından asker temin etme ve firar edenlerin tekrar orduya katılması konusunda oldukça başarılı işler yaptığını belirterek yetki alanının daha da genişletilmesini teklif etmekteydi.²⁹

Yerel yöneticiler tarafından alelacele toplanan bu askerlerin önemli bir kısmının işe yaramaz olduğu anlaşılmaktadır. Hatta bundan dolayı cephedeki kumandanlardan Abdurrahim Paşa’nın Vecîhî Paşa’dan şikâyetçi olduğu görülmektedir.³⁰ Hâlbuki O, var olan, düzenli, disiplinli bir ordunun sevkıyatı ile uğraşmamaktaydı. Halktan mesleği askerlik olmayan insanlar toplanıp doğru dürüst bir eğitim bile yaptırılmadan cepheye sevk edilmekteydiler. Abdurrahim Paşa haklı idi, fakat bu konuda Vecîhî Paşa’yı suçlaması hakkaniyete uyan bir durum değildi.

Savaşın değişik safhalarında ordudan firar eden askerlerin en önemli durak yerlerinden biri Edirne idi. Gerek Anadolu’ya kaçmak isteyenler gerekse Selanik taraflarına gitmek isteyenler Vecîhî Paşa’nın yetki bölgesinde görülmekteydiler. Bu yüzden firarların engellenmesi kadar, firarîlerin hırsızlık, yağma, eşkıyalık, cinayet, gibi eylemlerde bulunmalarını önlemek; böyle fiilleri icra edenleri yakalamak ve cezalandırmak gibi işlerin de ihmal edilmemesi gerekmekteydi. Bu tür firarîlerin yakalanması için Vecîhî Paşa sıkı tedbirler almış, üçer beşer yakalanan firarîler önce gözaltına alınmış, daha sonra yirmişer otuzar gruplar halinde orduya teslim edilmişti.³¹

Yenilgilerle birlikte sürekli değişen cephenin muhtelif yerlerine mühimmat sevkıyatı: Yeni kurulmaya çalışılan ordu henüz ortada olmadığı gibi levazım birlikleri de mevcut değildi. Ülkenin çeşitli bölgelerinde üretilip Edirne’ye gönderilen mühimmatın zamanında birliklere ulaştırılması savaşın kaderini doğrudan etkileyen bir keyfiyet idi. Ayrıca Vecîhî Paşa’nın uhdesine verilen işler arasında bölgede barut ve fişek üretilmesinden, bunların konulacağı

²⁸ BOA, HH, 1023/42713. Gazaya teşvik konusundaki gayretlerinden dolayı Edirne’de Taşlık Medresesi Müderrisi Halil Efendi’ye Vecîhî Paşa’nın talebiyle yüz kuruş maaş tahsis edilmişti. BOA, Cevdet – Masarif, 57/2813 (29 Muharrem 1245 / 31 Temmuz 1829).

²⁹ BOA, HH, 1035/42942 (1 Muharrem 1245 / 3 Temmuz 1829).

³⁰ BOA, HH, 1036/42960 (13 Muharrem 1245 / 15 Temmuz 1829).

³¹ BOA, HH, 727/34639 (29 Şevval 1244 / 4 Mayıs 1829).

sandıkların imaline ve cepheye gönderilmesine; imalathanelerde çalışacaklardan bu işi yürütecek esnafla pazarlığa ve nihayet yapılacak ödemelere kadar pek çok iş vardı.³² Böyle yoğun, teferruatlı ve geniş çaplı organizasyonlara ihtiyaç duyulan çalışmaları yürütebilecek bir teşkilâtlanma mevcut değildi. Bu tür ihtiyaçlar eski deneyimlere ve yerel yönetimlerin becerisine terk edilmişti. Vecihî Paşa'nın bütün imkânsızlıklara rağmen bu konuda elinden geleni yaptığı, ilerleyen zamanlarda üst kademeler tarafından kendisine gösterilen teveccühten anlaşılmaktadır.

Zahire temini, muhafazası ve nakledilmesi: Rus donanmasının Karadeniz'de devriye gezmesi sebebiyle cepheye daha yakın olan Varna, Burgos veya Köstence gibi limanlardan ikmal yapılamamaktaydı. Anadolu, Mısır taraflarından deniz yoluyla Tekfurdağı taraflarına gelen zahirenin gereken yerlere nakli başlı başına bir iş olmuştur. En basitinden limanlara getirilen zahire ve mühimmatın Edirne'ye, oradan da askerî birliklere ulaştırılabilmesi için mevcut arabalar yetmediğinden kazalardan araba kiralanmasına ihtiyaç duyulmuştu. Ordu için et mubayaasından askere dağıtılacak peksimetlere varıncaya kadar ihtiyaçların temin edilebilmesi için hem külliyetli miktarda paraya hem de memurdan esnaf ve tüccara varıncaya kadar geniş çaplı bir yapılanmaya gidilmesi zorunluluğu ortaya çıkmıştı. Ayrıca zahire ve yem tedarikinde doğru ve dürüst kişilerin görevlendirilmesi ihtiyacı önemli bir meşguliyet alanı idi. Zamanın son derece değerli olduğu böyle bir ortamda, haberleşme yetersizliği yüzünden köylerden ve kazalardan arabaların tespiti, kiralama işleminin yapılması, bunun için zaten yetersiz olan memurların görevlendirilmesi gerekmektedir.³³ En sıradan gibi görünen meseleler kapsamlı yazışmalara konu olmaktadır. Süvari taburlarının noksan olan hayvanlarının temini ile ilgili olarak yapılan yazışma buna misâl olarak gösterilebilir.³⁴

Askere tayinatın yeterince verilmesi sağlanırken köylünün zulme uğramaması: Anadolu'dan Rumeli'ye gelecek askere yeterli tayinat verilmesi dikkat edilmesi gereken bir husus idi ki, bu sırada piyadeye üç yüz dirhem ekmek ve süvariye de ilave olarak üç kıyye arpa ve dört kıyye saman verilmekteydi.³⁵ Ancak askerlerden bazılarının fazla tayinat elde etme peşinde koşmaları gibi basit görünen meseleler işleri derinden aksatmaktaydı.³⁶ Elbette bütün bu işler yerine getirilirken köylüye ilave yük bindirilmemesi, onların mağduriyet yaşamamaları da gözetilmesi gereken bir durumdu. Vecihî Paşa gerek İstanbul'dan gönderilen meblağı, gerekse kendi idaresinin kaynaklarını kazalara bölüşerek köylüden yana hoşnutsuzlukların ortaya çıkmasını önlemeye çalışmaktaydı.³⁷ Asker veya mühimmat toplama ve sevk esnasında, görevlilerin "hidmet ve hediye namıyla bir taraftan bir şey kabul etmemeleri" bilhassa tembihlenmiştir.³⁸

İstanbul'un ihtiyaçlarının karşılanması: Savaş bölgesi ile ilgili işler yetmiyormuş gibi İstanbul'un öteden beri Balkanlardan karşılanan odun, zahire gibi ihtiyaçlarının karşılanması için de zaman zaman Vecihî Paşa'nın görevlendirildiği görülmektedir. Bilhassa 1829 kışının

³² BOA, *Cevdet-Askeri*, 191/8236, 1161/51672; 552/23175, 1011/42449; HH, 1011/42455.

³³ BOA, HH, 1066/43710, 1066/43710, 1011/42449, 1070/43785; *Cevdet-Askeri*, 191/8236, 1161/51672, 552/23175.

³⁴ BOA, HH, 1072/43888. Mesela menzilhanelerde dinç ve sağlam beygir bulundurulması ve orduya gidecek olanların süratle gidip gelmelerinin temini için Hatunili dâhilindeki Fakih menziline hükümet tarafından bir müdür tayin olunması hakkında Vecihî Paşa'dan Sadaret'e öneride bulunulmuştu. BOA, HH, 639/31491 (17 Cemaziyelevvel 1244 / 25 Kasım 1828). Halil Rifat Paşa'nın istediği miktarda beygir temini konusundaki müşkülâta dair Vecihî Paşa'nın yazdığı yazı için bkz. BOA, HH, 1033/42886 (7 Recep 1244 / 13 Ocak 1829); 1020/42613 (3 Şaban 1244 / 8 Şubat 1829).

³⁵ BOA, HH, 1011/42456.

³⁶ BOA, HH, 1070/43785.

³⁷ BOA, HH, 724/34442.

³⁸ BOA, HH, 1036/42960 (1 Muharrem 1245 / 3 Temmuz 1829).

yaklaşması İstanbul'da ihtiyaç duyulan zahirenin tedarikinde ve sevkinde kendisinin koordinasyon işlerini yürüttüğü görülmektedir.³⁹

İstanbul'dan gönderilen paraların yerinde, tam olarak ve usulüne uygun şekilde harcanması: Yukarıda kısaca belirtilen işlerin yürütülmesi için Çirmen ve Edirne'nin kaynakları yeterli olmadığından aralıklarla başkentten değişik miktarlarda paralar Vecîhî Paşa tarafından sarf edilmek üzere gönderilmekteydi.⁴⁰ Yazışmalardan Paşa'nın bu konuda bir hayli dikkatli olmaya çalıştığını, emrinde doğru insanlar görevlendirerek kamu kaynaklarını israfa ve yolsuzluğa bulaşmadan harcamaya gayret ettiğini görmekteyiz. Savaş gibi olağanüstü şartların hüküm sürdüğü bir ortamda bunu temin etmenin bir hayli güç olduğu aşikârdır. Savaştan sonraki zamanlarda gerçekleştirilen muhasebe kayıtlarında Vecîhî Paşa'nın bu hususta oldukça başarılı bir yönetim sergilediği söylenebilir.⁴¹

Bütün bu işler ortaya çıkan ihtiyaçlara göre alınan kararlarla yürütülmekteydi. Ordu henüz sistemli yapıya dönüştürülemediği gibi kumanda heyetinin de bu yeni yapıya uygun düzenlenebildiğini söylemek mümkün değildi. Bu yüzden elde ne savaşılabilecek, bu iş için yetiştirilmiş insan unsuru vardı, ne de apar topar köy ve kazalardan toplanan ve adına *asker* denilen kişilerin eğitim, sevk, îâşe, silah dağıtım gibi işlerini yürütebilecek bir teşkilât vardı. Cephe gerisinde bu son derece önemli işlerin odak noktalarından birinde Vecîhî Paşa vardı. Onun da eğitimi, tecrübesi böyle ağır bir yükün üstesinden gelebilecek düzeyde değildi. Buna rağmen elinden geldiğinin en iyisini başarabildiğini söylemek mümkündür.

Onun bağlı olduğu kumandanlar çeşitli aksamalardan sorumlu tutularak görevlerinden azledildiği halde kendisi savaş süresince bu görevde kalmaya devam etti. Böyle zor bir dönemde, en kritik bölgelerden birinde, oldukça sorumluluk isteyen ve göz önünde olan işlerde başarılı bir görüntü ortaya koyması yetenekli ve iş başaran bir şahsiyete sahip olduğunu göstermektedir. Hâmisi olan Mehmed Es'ad Paşa'nın, ordudaki memuriyetinden mesleğinin askerlik olmaması sebebiyle yetersiz bulunarak azledilmesine, üstelik vezirliğinin kaldırılıp Bursa'ya sürgün edilmek suretiyle gözden düşmesine rağmen bundan hiç etkilenmemiş, görevinde kalmaya devam etmişti.⁴²

Mehmed Es'ad Paşa'nın yerine Çirmen Mutasarrıflığına getirilen Balkanlar Seraskeri Ağa Hüseyin Paşa da onun kaimmakamlık vazifesine devam etmesini uygun bulmuştu (17 Kasım 1828).⁴³ Hüseyin Paşa'nın yerine 14 Nisan 1829'da Balkanlar Seraskerliği ve Çirmen Mutasarrıflığına tayin edilen Abdurrahim Paşa'nın zamanında da görevini sürdürdü.⁴⁴ Hatta Abdurrahim Paşa ile ilerleyen günlerde çeşitli konularda aralarında çıkan anlaşmazlıklar üzerine merkezin daha ziyade Vecîhî Paşa'dan yana ağırlığını koyduğu görülmektedir. Örneğin Mayıs 1829'da Abdurrahim Paşa, Vecîhî Paşa'yı asker ve askerinin başına geçecek ayânların sevk edilmesi konusunda emirlerini dikkate almayarak kendi fikrine göre davranmakla suçlayıp Sadrazama şikâyet ederek görevden alınmasını teklif etmiş; hatta aynı konuda birkaç defa müracaatta bulunduğu halde konunun sürüncemede bırakılmasından dolayı sitemde

³⁹ BOA, *Cevdet - Belediye*, 11/544.

⁴⁰ İki örnek verilecek olursa Tekfurdağı'ndan nakledilecek mühimmat masrafı için otuz bin kuruş gönderilmişti. BOA, *Cevdet - Askeri*, 747/31433 (26 Recep 1244 / 1 Şubat 1829). Askere verilecek tayinat ile süvarilere verilecek arpa ve saman bedeli olarak yüz bin kuruş tahsis edilmişti. BOA, *HH*, 1011/42456 (23 Ramazan 1244 / 29 Mart 1829).

⁴¹ BOA, *Cevdet - Askerî*, 803/34090.

⁴² Ahmed Bâdi, *Age*, C.II/1s.1044. Ahmed Muhtar, *Age*, s.287'de Mehmed Es'ad Paşa'nın orduya büyük yararlıklar gösterdiğini, fakat Sadrazam Dârendeli Topal İzzet Mehmed Paşa'nın "harp veziri olmadığı" gerekçesiyle haksız yere azledilmesini sağladığını anlatmaktadır.

⁴³ BOA, *HH*, 1577/8, 1030/42859.

⁴⁴ BOA, *HH*, 754/35576.

bulunmuştu.⁴⁵ Sadrazam Reşid Mehmed Paşa da 12 Zilkade 1244 (27 Mayıs 1829) tarihli yazısında; “Şu adamların ikisi de din ve devletimizin işine yarar makûleden olduklarına mebni ikisinin dahi kırılmayup şu maslahatların lâyıkında görülmesi”nin gerekliliğini ifade ederek meselenin çözümünü padişahın iradesine terk etmişti.⁴⁶ Abdurrahim Paşa, gönderdiği yeni bir yazıda Vecîhî Paşa ile aralarında herhangi bir soğukluk olmadığını aradaki tartışmanın asker ve diğer ihtiyaç duyulan şeylerin zamanında sevk edilmemesinden kaynaklandığını, arada başka bir garaz olmadığını bildirmişti.⁴⁷ Cephedeki işler son derece kötü durumda iken, Rus orduları bir türlü durdurulamazken iki paşa arasındaki çekişmenin rahatsızlık meydana getirdiği ve İstanbul’da Vecîhî Paşa’nın değiştirilmesine yönelik teklifin hemen yürürlüğe konulmadığı görülmektedir. Konu hakkında iki taraftan da daha ayrıntılı izahat istenmiş, cevaplar gelinceye kadar da bir işlem yapılmamasına karar verilmişti.⁴⁸

Anlaşıldığı kadarıyla Vecîhî Paşa çok kritik bir yerde görev yaparken gerek Bâbiâli ile gerekse cephedeki üst düzeydeki kumandanlar ile kurduğu yakın ilişki ve işbirliği; tanınmasına, dikkat çekmesine ve takdir edilmesine yol açmıştı. Fakat çok geçmeden Abdurrahim Paşa da azledildiğinden yerine tayin edilen Aliş Paşa, Vecîhî Paşa’nın görevini devam ettirmesini, Edirne’den ayrılmamasını özellikle istemişti (11 Ağustos 1829).⁴⁹

Cephede işler iyi gitmemekteydi. Ruslar, İbrail, Maçın ve Köstence gibi kaleleri ele geçirdiler. Hırsova, Tulça, Varna, Kale-i Cedîd ve Silistre fazla direniş göstermeden kaybedildi. Bu sırada Vecîhî Paşa cephede görev almak için hükümetten izin isteyerek yerine bırakacağı vekilin tayin edilmesi hususunu İstanbul’a ilettili. Ancak yazısına cevap gelmeden Ruslar, Edirne önlerine ulaşmış oldu.⁵⁰ Bunun üzerine Vecîhî Paşa, Edirne muhafazası için tayin edilen Hasan Paşa gelinceye kadar Yanbolu tarafında olan vezirlerden birinin Edirne’ye gönderilmesini talep etti.⁵¹ Fakat Yanbolu’da meydana gelen savaşta Abdurrahim, Halil Rıfat, Mehmed ve Süleyman paşaların bütün gayretlerine rağmen ordu başarı elde edemedi. Yanbolu yenilgisinden sonra İslimye, Kırkkilise ve İğneada Ruslar tarafından işgal edildi. Cepheden kaçan askerlerin kasaba ve köylere dağılması, Müslüman ve gayrimüslim ailelerin akın akın Edirne’ye doğru gelmeye başlaması yeni meselelerin ortaya çıkmasına yol açtı.⁵²

Rusların, Edirne’yi ele geçirmeleri halinde İstanbul’un da tehlikeye düşeceği endişesi baş gösterdi. Şumnu’da mahsur bulunan Sadrazam Reşid Paşa, Edirne havalisi Seraskeri tayin edilen Vecîhî Paşa’ya, ya süratle asker toplayıp Ruslar üzerine hücum etmek veyahut sulh çarelerini araştırmak gerektiğini bildirdi.⁵³ Edirne’nin takviyesi lazım geldiğinden burada inşa olunacak tabyalara konulmak üzere muhtelif çapta on kıta top tertip edilerek Tekirdağ yoluyla gönderilmiş idi.⁵⁴ Emrindeki askerlerin cins ve miktarını bildiren yazısında⁵⁵ Vecîhî Paşa, iki bin neferin olduğunu üç dört bin kadarının da birkaç güne kadar kazalardan geleceğini Sadaret’e ilettili.⁵⁶ Bu arada Vecîhî Paşa, Rus askerine nerede tesadüf olunursa orada hücum

⁴⁵ BOA, HH, 1041/43072-D.

⁴⁶ BOA, HH, 1041/43072-C.

⁴⁷ BOA, HH, 638/31435.

⁴⁸ BOA, HH, 1017/42527.

⁴⁹ BOA, HH, 1579/6.

⁵⁰ BOA, HH, 1065/43684.

⁵¹ BOA, HH, 1043/43145.

⁵² BOA, HH, 1066/43721.

⁵³ Ahmed Lütfi, *Age*, C.II, s. 84.

⁵⁴ BOA, HH, 1066/43721.

⁵⁵ BOA, HH, 1028/42823.

⁵⁶ BOA, HH, 1045/43184.

olunmasını kazalara emretti.⁵⁷ Ancak Rus ordusunun Edirne'ye iki saatlik mesafeye kadar gelmesi ve mevcut haliyle onları Edirne'de durdurmanın mümkün olamayacağını anlaşılması üzerine Sadaret Kethüdası Necib Efendi bir mütareke akdi için teşebbüslerde bulunmak üzere görevlendirildi.⁵⁸

Bu arada henüz mütareke görüşmeleri başlamadan evvel Vize, Lüleburgaz, Çorlu, Saray, Enez, Uzunköprü ve Hayrabolu da Rusların eline geçmiş oldu. Rus askerinin Edirne'ye yarım saat mesafede olan Bağlar mevkiine gelip ordugâh kurması Edirne'de bulunan halk ve asker arasında büyük panik meydana getirdi. Savaşmak istemeyen askerlerin büyük çoğunluğu firar etti. General Diebiç'in şehrin teslim edilmesi yolundaki tehditkâr talebi üzerine yaşanan gelişmeleri Vecîhî Paşa 20 Safer 1245 (21 Ağustos 1829) tarihli yazısında ayrıntılı biçimde anlatmaktadır.⁵⁹ Buna göre şehirde bulunan üst düzey devlet adamlarının katılımıyla bir meclis toplandı. Toplantıya Asâkir-i Mansûre-i Muhammediye Serasker Kaimmakamı Halil Rıfat Paşa, Halep Valisi İbrahim Paşa, Edirne Kadısı, şehrin ileri gelenleri, mîrimirândan Karslı Ali Paşa ve diğer bazı yöneticilerin katılımıyla savaşma seçeneği tartışılmış ancak henüz firar etmemiş olan askerlerin dahi kapı ve pencereleri kırarak şehirden kaçma yoluna gitmesi üzerine direnmenin imkânı olmadığı kararına varılmıştır. Vecîhî Paşa, "Filhakika sunûf-u askeriye bir acîb hâl kesb ederek düşman ile muhârebe şöyle dursun sebât dahi etmeyerek ve ellerinden geldiği halde ahâliyi yağma edecekleri"ni dikkate alarak kalan askerlerle muharebe edilmesi mümkün ise de sonuçsuz kalacağı ve pek çok insanın helâk olacağı gerekçesi ile şehrin teslimine karar verildiğini anlatmaktadır. Paşalar tarafından teslim işlemi sırasında kendisinin Edirne'de kalmasının uygun olacağını belirtmeleri üzerine şehirde kalan Vecîhî Paşa manzaranın kendisine ne derece ağır geldiğini şu şekilde ifade etmektedir: "Cenâb- hak ne olaydı bu abd-i âcizlerine ölmeği göstereydi de bunu müşâhade ettirmeye idi. Hazret-i Hüdâ hakkı çün her bir dakika bir yıl kadar gelerek ve her dakikada bin def'a ölüyorum... İşbu arzam iki gözümün yaşıyla tahrîr olunub Hüdâ bilür yerde mi yoksa gökde miyim kendimi bilmez (haldeyim)." Halil Rıfat Paşa, İbrahim Paşa ve diğer yönetici kadronun şehirden ayrılmasından sonra bütün silah ve mühimmatıyla beraber Edirne 22 Ağustos 1829 tarihinde Ruslara teslim oldu.⁶⁰

Türk – Rus Savaşını sona erdiren Edirne Antlaşması 14 Eylül 1829 tarihinde imzalanmış oldu.⁶¹ Antlaşmaya göre Rusya işgal ettiği yerleri boşaltacak ve Tuna nehrinin sağ tarafı Osmanlılara teslim edilecekti. Edirne başta olmak üzere bölgedeki tahliye edilen yerlerin teslim alınması için Vecîhî Paşa görevlendirildi. Paşa, Rus tercüman ile görüşerek Ekim 1829 sonuna doğru tahliye çalışmalarına başlanacağını öğrendi. Bunun üzerine tahliye olunacak kazaların asayişinin sağlanması için hemen memurlar gönderip herkesin işiyle

⁵⁷ Gümülcine Naibi Mehmed Salim'in yazısı. *BOA, HH, 728/34652* (7 Rebiülevvel 1245 / 6 Eylül 1829).

⁵⁸ *BOA, HH, 1028/42804* (17 Safer 1245 / 18 Ağustos 1829), 1027/42791.

⁵⁹ *BOA, HH, 1067/43730*.

⁶⁰ Çeşitli eserlerde şehrin 20 Ağustos 1829 tarihinde teslim olduğu kayıtlı ise de Vecîhî Paşa'nın yazdığı yazının tarihi 21 Ağustos olup bu sırada şehir henüz Rus işgaline uğramış değildi. Konuyla ilgili kısa bir analiz Turan, *Ağm*, s.122 (dipnot: 58)'de yer almaktadır. Akdes Nimet Kurat, *Türkiye ve Rusya*, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 1990, s.57'de Edirne'ye kadar ilerleyen Rus ordusunun mevcudunun Osmanlılar tarafından yüz bin zannedildiğini, hâlbuki General Diebiç kumandasındaki askerlerin sayısının yirmi bin olduğunu, bunların da çoğunluğunun hasta ve silah bakımından yetersiz bulunduğunu, İstanbul'un tehdit edilmesinin mümkün olmadığını, Serasker Hüseyin Paşa'nın bu yoldaki ikaz ve ihtarlarına rağmen Sultan II. Mahmud'u barış istemeye zorlayan sebepler arasında Şeyhülislâm ile ve başkentteki bazı zümrelerin paniğe kapılmalarının etkili olduğunu belirtmektedir.

⁶¹ Şerafettin Turan, "1829 Edirne Antlaşması", *AÜDTCFD, C.IX, S.1-2*, Ankara, Mart – Haziran 1951, s.111-151. Rus yöneticilere göre bu antlaşma kendileri için olağanüstü kazançlı bir zafer niteliği taşımaktaydı. Cemal Tukin, *Osmanlı İmparatorluğu Devrinde Boğazlar Meselesi*, İ.Ü. Edebiyat Fakültesi Yayınları, İstanbul 1947, s.173.

gücüyü meşgul olması için tedbirler geliştirmeye çalıştı.⁶² Kasım 1829'da Edirne, Midye, Enez gibi yakın bölgeler geri alındı.⁶³

Vecîhî Paşa tarafından tahliye edilen yerleşim yerlerine tayin edilen memurlar marifetiyle etrafa dağılan ahalinin toplanması sağlandığı gibi istila gören yerlerden gelen muhacirlerden açıkta kalanların da Edirne'ye veya istedikleri yerlere yerleştirilmeleri gerçekleştirildi.⁶⁴ Öte yandan köyler yaz ayları boyunca işgal altında kaldığından halkın maddî sıkıntı çekmemesi için desteklenmeleri gerekmektedir. Ekim zamanı gelmesi sebebiyle yaz aylarında işgal altında olan köylerin ahalisine tohum yardımında bulunulması için acilen tedbir alınması gerektiği Sadaret makamına iletildi.⁶⁵

Çirmen Mutasarrıfı Aliş Paşa'nın Edirne'ye gelmesi ile kaimmakamlıktan ayrılması icap eden Vecîhî Paşa'nın, verilecek her türlü hizmeti deruhte etmeye hazır olduğunu 2 Aralık 1829 tarihinde bildirmesi üzerine, Sadrazam Reşid Paşa "ahvâle olan vukûfiyetinden dolayı orduda görevlendirilmesi"ni uygun buldu (27 Aralık 1829).⁶⁶ Bir süre orduda görev yapan Vecîhî Paşa, daha sonra Samakovcuk Nâzırı olan Yusuf Paşa'nın azledilmesi üzerine onun yerine tayin olundu (4 Mayıs 1830). Bu atamadan duyduğu memnuniyeti ve hemen memuriyet mahalline hareket edeceğini bildiren Vecîhî Paşa'nın idaresinden Edirne halkının çok memnun kaldığını, hatta tekrar tayin edilmesi için bazı girişimlerde bulunulduğunu görmekteyiz.⁶⁷

4. Samakovcuk Nazırlığı

Samakovcuk bugünkü Kırklareli iline bağlı Demirköy kazası olup gerek ulaşım hatları üzerinde olması gerekse doğal kaynakları zengin olan yerlerin merkezinde bulunması sebebiyle önemli bir yer olup paşa unvanlı bir nazır tarafından idare edilmekteydi. Bilhassa Samakovcuk Dökümhanesi Fatih Sultan Mehmed döneminden beri faal olup bu savaş sırasında da ordunun ihtiyacını karşılama bakımından önemli işlev görmüştü. Savaş sırasında buranın nazırlığını Aydoslu Yusuf Vehbî Paşa yapmakta olup vazifesini Edirne'den yürütmekteydi. Rusların bölgeyi boşaltması üzerine reyâyâyâya karşı izlediği politika yüzünden itirazlara ve şikâyetlere sebebiyet verdi.⁶⁸ Bu konuyla ilgili olarak Vecîhî Paşa'nın İstanbul'da bulunan kapu kethüdasına yazdığı ve muhtevasıyla ilgili olarak Bâbiâli nezdinde gerekli girişimlerde bulunmasını emrettiği 9 Cemaziyevvel 1245 (6 Kasım 1829) tarihli yazısı hem Yusuf Paşa'nın yaptıklarını anlatmakta hem de kendisinin idarecilik anlayışını yansıtmaktadır.⁶⁹

Saray ve Vize ve Midye tarafları Samakovcuk Nezâretine merbût olduğundan... Samakovcuk nâzırının mahalline gelerek kazâhâ-i merkûmeyi usul-i sabıkına idhâl eylemesi lâzimedden olmakdan nâşi nâzır-ı mûmâ-ileyhin mahalline irsâli maslahattan olub ancak kazâhâ-i merkûme reâyâ yatağı yerler olduğundan nâzır-ı mûmâ-ileyh heman gelür gelmez ilzâm olunacak ehl-i İslâm ve reâyâdan hayluca adamlar olduğundan "sizler şöyle etmişsiniz böyle yapmışsınız" yollu "akçe kapmanın sırasdır" gibi halkı tecrîme sapmayub hemân ehl-i İslâm ve reâyânın yatışdırılıp yerleştirilmeleri husûsuna dikkatle, her halde

⁶² BOA, HH, 1023/42707, 1023/42702.

⁶³ BOA, HH, 729/34659, 635/31328. Edirne tahliye edilmeden önce burada bulunan Rus kumandanı tarafından Vecîhî Paşa'ya "imparatorun hediyesidir" denilerek bir yüzük verilmiş, Paşa da karşılık olarak Lâhurî şal ile ipek kumaş hediye etmiştir. Vecîhî Paşa yüzüğü daha sonra İstanbul'a göndermişti. BOA, HH, 635/31328 (13 Cemaziyevvel 1245 / 10 Kasım 1829).

⁶⁴ BOA, HH, 1041/43069.

⁶⁵ BOA, HH, 1025/42744-A

⁶⁶ BOA, HH, 1028/42821, 1076/43944.

⁶⁷ BOA, HH 306/18057, 1042/43108, 308/18229, 1042/43110, 1052/43307.

⁶⁸ Mehmed Süreyya, *Age*, C.V, s.1701'de "Fukaranın hakkına el uzatması yüzünden gözden düştüğü"nü yazmaktadır.

⁶⁹ BOA, HH, 635/31328.

asâyîş hâllerini mücib olur hâlâtın istihsâline gayret edüb tahsilâta mutaallık şeyler var ise bile anları dahi şimdilik tevkîfle bi-mennihi taâlâ herkes çift ve çubuklarıyla meşgûl olarak kemâl-i derece emniyet ve istimâlet veriliüb yerleştirildikten sonra mu'tad olan tahsilâtın iktizâsı teberürken icrâ-birle ... Ehl-i İslâm ve reâyâ beynlerinde deâviye mutaallık şeyler var ise cümlesini taraf-ı şer'e havâle ile tanzîm ettirüb ehl-i İslâm ile reâyânın birbirlerine düşmemesi esbâbını istihsâl eylemesi velhâsıl rîz-i idâresinde olan mahallerin nizâm ve intizâma rabtıyla herkesin yerleşüb sâye-i şâhânedede kâr u kisb ve iş ve güçleriyle meşgûl olarak her vechile istimâletlerini mücib olacak suretlerin icrasıyla ilzâm olunacak adamlar pek çok olduğundan hemân akçe almanın sırasındadır gibi davranmayub istihsâl-i asâyîş-i ahâli ve emniyet-i istimâlet-i reâyâyâ kemâl derecede dikkat eylemesi husûslarının nâzır-ı müşârü-nileyhe taraf-ı âlilerinden bil-etrâf ifâde ve tefhîm buyurulması müktezâ-yı maslahattan idüğü ve Saray ve Vize ve Cısr-i Ergene kazâsı nâibleri mahallerinde olmadıklarından Dersââdet'te iseler mahalline irsâli, Dersââdet'te olmadıkları halde mansıb sahipleri tarafından münâsib, mütedeyyin ve mu'tedil birer nâib ta'yîn buyurularak serîan kazâha-yı merkûme taraflarına isbâli lâzîmeden olmağla husûsât-ı merkûmenin bu vechile Bâbîâli'ye arz ve inhâsına..."

Yusuf Paşa'ya tepkili olanların onun idaresinde yaşamaktan ise yurtlarını terk ederek Ruslarla birlikte gidebilecekleri bilgisi üzerine durumu araştırmakla Lebib Efendi görevlendirildi. Lebib Efendi verdiği raporunda, reâyânın Yusuf Paşa'nın memuriyetinden dolayı kırgın ve nefret dolu olduğunu belirterek sempati ile karşılanabilecek bir nazırın atanmasının daha faydalı olacağını bildirdi.⁷⁰ Bunun üzerine Yusuf Paşa azledilerek yerine Vecîhî Paşa tayin edildi (Mayıs 1830).⁷¹

Samakovcuk Nâzırlarının uhdesine ihale edilen Ahyolu memlehası (tuzla, tuz çıkan yer) ile o civardaki bazı mukataalar, savaş şartları dolayısıyla bir miktar tenzil edilerek Vecîhî Paşa'ya ihale edildiği gibi; Edirne'de, Hayrabolu'da ve diğer yerlerdeki mîrî ahır ve ağılların idaresi de yine kendisine ihale edilmişti.⁷² Ayrıca Ahtapoli, Ahyolu, Misevri ve diğer kazalardan İstanbul'a nakledilecek odunlar ile bölgeden zahire tedarik edilmesi ve İstanbul'a sevk edilmesi de paşanın görevleri arasındaydı.⁷³ Ancak bir yıl kadar bu görevde kalan Vecîhî Paşa'nın asıl meşguliyetini, Rusların geri çekilmesi ile boşaltılan yerlerin teslim alınması ve sonrasında sağlanacak düzen ve normalleşme ile ilgili olan meseleler oluşturdu. Yapılan işler sıradan, olağan işler değildi. Zira bölge şiddetli bir savaş, işgal ve yağma sürecini yaşamıştı. Dolayısıyla onun görevleri nezaretin rutin işleri arasında yer alan dökümhanenin çalıştırılması, İstanbul'a odun ve zahire sevkiyatı, mîrî mallarının korunması gibi faaliyetlerden çok daha özel nitelikteydi. Üstelik Paşa, Samakovcuk'taki görevine başladığı sırada henüz tahliye edilmemiş yerler vardı.

Samakovcuk Nezareti'ne atanmasından kısa bir süre sonra Vecîhî Paşa'nın uhdesine *Varna Muhafızlığı* da verildi.⁷⁴ Karadeniz'den Tuna'ya kadar olan sahilleri teslim almak ve İstanbul'dan gönderilen savaş tazminatının son taksitini bizzat götürüp teslim etmekle görevlendirildi.⁷⁵ Kendisinden rütbe, kıdem ve yaşça çok daha önde olan paşalar dururken onun böylesine önemli bir göreve getirilmesi, savaş sürecinde yürüttüğü çalışmalardan Bâbîâli'nin ne derece memnuniyet duyduğunu göstermektedir. Kasım 1830'un ilk haftasına gelindiğinde sahil

⁷⁰ Bkz. Gülsoy, *Age*, s.34-35, 57-58.

⁷¹ BOA, HH, 844/37922.

⁷² BOA, *Cevdet - Maliye*, 289/11833, 458/18578, 564/23105.

⁷³ BOA, HH, 633/31237, 841/37866; *Cevdet - Askeri*, 1060/46655.

⁷⁴ BOA, *Cevdet - Hariciye*, 90/4472; HH, 1038/43008, 774/36274.

⁷⁵ BOA, *Cevdet - Hariciye*, 90/4472; HH, 144/43156.

kesiminde olan memleketler de Ruslar tarafından tahliye edilerek Vecîhî Paşa'ya teslim edildi.⁷⁶

Vecîhî Paşa'nın *Samakovcuk Nâzırı ve Varna Muhafızı* sıfatıyla yaptığı faaliyetleri şöylece sıralamak mümkündür:

Rusların tahliye ettikleri yerleri teslim alıp düzeni yeniden tesis etmek: Vecîhî Paşa peyderpey boşaltılan kazaları ya bizzat kendisi ya da tayin ettiği memurlar vasıtasıyla teslim alarak idarî düzeni yeniden kurmaya çalıştı. Gerek kendi adamlarından gerekse yerel halkın güvendiği kişileri idarî görevlere getirdi. Örneğin İsakçı'ya Hasan Ağa, Maçın kazasına Mehmed Efendi, Tolçi kazasına Ahmed Ağa ayân ve zabıt olarak görevlendirildi. Ahyolu'ya kethüdasını bir miktar asker ile gönderirken, Süzebolu'ya Ahmed Efendi'yi voyvoda tayin etti.⁷⁷ Yetki alanı dışında olan kadı ve naip tayinlerinin süratle yapılması için İstanbul'a kapsamlı yazılar göndermek suretiyle bu işlerin olabildiğince hızlı şekilde yoluna konulması, ortaya çıkacak muhtelif nitelikteki davaların süratle çözülmesi için çaba gösterdi. Meselâ Ahyolu, Misevri ve Burgos kazalarına münasip birer naip tayin edilmesi konusunda hükümete yazdığı yazıda bu konudaki taleplerini ilettili.⁷⁸ Öte yandan bölgede önemli bir orana sahip olan gayrimüslim nüfusun idaresi için metropolitlerin istihdam edilmesi hususunda girişimlerde bulundu. Ahtapolu ve Vasilikozlar metropoliti Ruslarla gitmiş olduğundan buraların despotluğunun gayrimüslim halkın talebi doğrultusunda Süzebolu despotuna verilmesini, Varna despotluğunun Misevri despotuna ihale edilmesini Sadaret'le yaptığı yazışmalar sonucunda gerçekleştirmiş oldu.⁷⁹ Savaş zamanında veya savaş sonrası ortamın meydana getirdiği karışıklıklardan yararlanmak için eşkıyalık yapan, düzeni bozan kişilere nasihat edilerek asayişe uymaları sağlanmak istendi. Bunun işe yaramadığı durumlarda askerî tedbirlerle halkın güvenliği tesis edildi. Meselâ Midye ve Istranca taraflarında yirmi kadar adamıyla haydutluk yapmakta olan Vize kazasına tabi Sovocaklı Kaloyani adlı eşkıyaya yapılan nasihatlerin fayda etmemesi üzerine lazım gelen tedbirlerin alındığı görülmektedir.⁸⁰

Dağılan ahalinin yurtlarına geri dönmelerini sağlamak: Savaş sürecinde işgale uğrayan yerlerin halkı, bilhassa Müslüman halk henüz işgal altına girmemiş olan köy ve kasabalara hicret etmekteydi. Antlaşma ile birlikte Müslüman ailelerin yurtlarına geri dönmeleri hem bu bölgelerdeki nüfus dengesinin korunması hem de bu ailelerin başka bölgelerde yersiz yurtsuz kalarak sıkıntı içerisinde yaşamalarını önlemek bakımından önemliydi. Edirne'de olduğu gibi Samakovcuk'ta da Vecîhî Paşa'nın bu meselenin üzerinde önemle durduğunu görmekteyiz. Bu doğrultuda Çırpan, Gümülcine, Filibe ve sair yerlere gitmiş olan Müslümanların yerlerine iadesine teşebbüs etti.⁸¹ Bu ailelerin dönüşünü sağlamak üzere bir taraftan can ve mal emniyetine dair teminatlar verilip tedbirler alınırken diğer taraftan da geçimlerini sağlamak üzere aynî ve nakdî yardım, tohum, ziraî araç – gereç ve hayvan desteğinde bulunmanın yollarını aramakta; bu çeşit destekler için İstanbul ile sürekli irtibat halinde olmaktadır. Meselâ yoksul düşen Isakçı halkına tohumluk olarak kullanmaları için bin kile buğday ve beş yüz kile arpa verilmesi sağlandı, fakir olan ailelere öküz bedeli ve sermaye olmak üzere para verildi. Maçın kazası halkı de istila yüzünden fakir düştüğünden, çift ve çubuk temini için on bin kuruşluk destek sağlandı. İstila sebebiyle kimsesiz kaldıklarından bahsederek çift ve çubuk tedariki için talepte bulunan Tolçi halkına iki bin kile buğday ve bin kile arpa dağıtıldı. Varna

⁷⁶ BOA, *Cevdet - Askeri*, 368/15253.

⁷⁷ BOA, *HH*, 1067/43728, 1038/43008, 841 /37866, 1067/43739.

⁷⁸ BOA, *HH*, 1039/43027.

⁷⁹ BOA, *HH*, 1067/43728, 1067/43739, 774/36282.

⁸⁰ BOA, *HH*, 1068/43745.

⁸¹ BOA, *HH*, 1039/43027, 1067/43728.

taraflarında üç bin kese dağıldığı gibi Rusya'dan gelmekte olan Tatarların da köylere tevzi olunup mirzalarına asayişe uymaları konusunda tembihlerde bulunuldu. Ahaliye bazı vergi muafiyetleri sağlandı.⁸² Bu arada Ahyolu, Misevri, Süzebolu ve sair mahaller Ruslar tarafından tahliye olunduktan sonra dağılmış olan reâyânın memleketlerine gelmelerinin bazı memurlar tarafından türlü vesileler ile engellendiği yolunda alınan şikâyetler üzerine böyle olaylara teşebbüs edenlerin cezalandırılacağı ilan edildi.⁸³

Rusların teşvikleriyle göç etmek isteyen reâyânın gidişini engellemek: Savaş sonrasında bölge reâyâsının, kendilerine kötü muamele yapılacağına dair özellikle Rusya kaynaklı propagandanın etkisiyle bazı din adamlarının Rus ordusu ile gidişini dikkate alarak göç etmeye çalıştıkları görülmektedir. Bu durumu önlemek isteyen Vecîhî Paşa, Kırkkilise, Pınarhisarı, Vize, Midye ve diğer yerlere giderek ve icap eden yerlere de adamlar göndererek reâyâ arasındaki paniği gidermeye, halkı teskin etmeye ve yerlerine dönmelerine çaba gösterdi.⁸⁴ Ayrıca reâyânın ileri gelenleri ile Kırkkilise'de toplantılar yapıldı. Pınarhisar ve Vize kazaları halkı, kocabaşılar vasıtasıyla can ve mallarının emniyette olduğu konusunda ikna edildi. Tırnovacık ve Midye kazasından dağa çıkmış olanlar ile irtibat kurularak aman verilip af edildikleri, yurtlarına dönebilecekleri duyuruldu.⁸⁵ Hacıoğlu Pazarcığı, Köstence, Babadağı ve diğer kazalarda iskân işleri gerçekleştirildi.⁸⁶

Vecîhî Paşa, Ahtapolu kasabası ile Vasilikoz'u ziyaret ederek Ruslar ile birlikte gitmek üzere hazırlanan reâyânın göç etmelerini, Süzebolu metropolitine ve çorbacılar asayiş ve istirahatleri hakkında yazılı teminatlar vererek engelledi. Kocabaşılar vasıtasıyla herkese âmân verilip asayiş temin olundu.⁸⁷ Bu çerçevede önceki, dönemlerde yapılan bazı tepki çeken uygulamaları kaldırmaya gayret etti. Örneğin Varna'ya yaptığı ziyaret sırasında bölge âyân ve eşrafının reâyâyı angarya suretiyle çalıştırmalarının âdetleri olduğunu öğrenerek bu durumun bertaraf edilmesi için ferman gönderilmesine dair talebini İstanbul'a ilettili.⁸⁸ Vecîhî Paşa'nın gayretlerinden memnun kalan reâyâ temsilcileri kendisine müteşekkir olduklarını ifade ettikleri gibi Ruslarla beraber gitmeğe hazırlananlar da bu kararlarından vazgeçerek yerlerinde kalacaklarını bildirdiler.⁸⁹ Yapılan çalışmalar ile bölgede asayişin temin edildiği, halkın yönetimden ve verilen âmândan hoşnut kaldığı, bu düşüncelerini de yazılı olarak beyan ettikleri görülmektedir.⁹⁰

Rusların göç ettirdiği reâyâyı geri döndürmeye çalışmak: Edirne Antlaşması'nın 13. maddesi gereğince 18 ay içerisinde halktan isteyenler Osmanlı Devleti'nden ayrılıp Rusya'ya

⁸² BOA, Cevdet - Maliye, 618/25483, 165/6935; HH, 510/25051, 774/36274, 1038/43008.

⁸³ BOA, Cevdet - Dâhiliye, 163/8120.

⁸⁴ BOA, HH, 1068/43745.

⁸⁵ BOA, HH, 841/37866.

⁸⁶ BOA, HH, 1038/43008.

⁸⁷ BOA, HH, 841/37866, 1068/43745.

⁸⁸ BOA, HH, 1042/43133. Özellikle bazı idarî uygulamaların halkı bunalttığından söz eden Vecîhî Paşa'nın gönderdiği ayrıntılı yazılardan birinde; Ahyolu civarındaki ahalinin odun ve kereste keserek geçindikleri, ancak limanlarda bulunan memurların çeşitli bahanelerle bunları ellerinden alıp ücretlerini vermediklerini belirterek bu tür uygulamaların adaletli yönetime büyük önem veren padişahın rızasına aykırı olduğunu belirtmekteydi. Kereste fiyatının normal ticarî şartlara göre belirlenmesini öneren Paşa, yüzde on gibi bir vergi alınabileceğini, bu işten dolayı kendisinin asla bir menfaat elde etmeyeceğini özellikle vurgulamaktaydı. Yazı dolayısıyla Sultan II. Mahmud tarafından yazılan *Hatt-ı Hümayûnda*; buradaki halkın vatanlarını terk etmelerinde sadece Rusya'nın tahriklerinin değil böyle kötü idarenin de etkili olduğuna dikkat çekilmiştir. BOA, HH, 1044/43169 (3 Muharrem 1246 / 24 Haziran 1830). Belgenin fotokopisi ve bugünkü yazıya çevrilmiş hali için bkz. Gülsoy, *Age*, s.139-155.

⁸⁹ BOA, HH, 1068/43745.

⁹⁰ BOA, HH, 841/37866.

veya Rusya'dan Osmanlı memleketlerine göç edebileceklerdi.⁹¹ Rusya'da feodal rejim hüküm sürdüğünden ve köylü toprağın demirbaşı olduğundan dolayı Osmanlı Devleti'nden alınan topraklarda Rus nüfusun iskân edilmesi mümkün olamamaktaydı. Rusya bu konudaki ihtiyacını Avrupa ülkelerinden⁹² ya da Osmanlı Devleti'nden göç edecek Hıristiyanlar ile karşılamak istemekteydi. Bu konuda çeşitli teşvikler sağlanmaktaydı. Edirne Antlaşması, Rus hükümetine çok büyük ihtiyaç duyduğu bu konuda önemli bir fırsat sağlamış oldu. İşgal ettiği yerlerdeki Bulgar, Rum, Ermeni nüfusu, maddî imkânlarla veya Osmanlı Devleti'nin kendilerine zulmedeceği, dinlerini değiştireceği gibi propagandalarla Rusya'ya göç ettirmeye çalıştı.⁹³ Vecihî Paşa, metropolit, papaz ve kocabaşılar ile görüşmeler yaparak, onlar aracılığıyla yapılan propagandaların gerçeği yansıtmadığını anlatarak, Osmanlı memleketlerinden ayrılmış olan reâyânın geri dönmesi için gayret gösterdi. Rusya'ya gidenlerin beş ay içerisinde dönmeleri halinde mal ve mülklerinin iade olunacağı ilan edildi.⁹⁴ Girişimler olumlu sonuçlar doğurdu. Nitekim Ahtapolu, Vasilikozlar köylerinden kaçmış olanlar, papaz ve kocabaşılarının durumu anlatan, Paşa'nın verdiği âmâmı dile getiren mektupları üzerine geri dönmüşlerdi.⁹⁵ Aynı şekilde verilen sözler doğrultusunda Mısevri ve Ahyolu reâyâsından dönenlerin emlak ve arazileri kendilerine iade olundu.⁹⁶

Genç yaşta, oldukça kritik görevler üstlenen Vecihî Paşa'nın çalışmaları; geleneksel bürokratik süreçlere uygun davranan, hantal, problemleri çözmek yerine erteleyen, sürüncemede bırakan kadrolar arasında memnuniyetsizliklere yol açtı. Bilhassa onun yerlerini yurtlarını terk etmiş olan reâyâyı geri döndürmek için yaptığı bazı konuşmalar ve vaatler diğer yöneticileri rahatsız etti. Nitekim Silistre Valisi Mehmed Paşa 9 Receb 1246 (24 Aralık 1830) tarihli olarak Çirmen Mutasarrıfı Hüseyin Paşa'ya gönderdiği yazısında; Vecihî Paşa'nın haddini ve yetkisini aşarak kanunlara aykırı davrandığını belirtip şikâyetçi oldu. Hüseyin Paşa da kendisine iletilen bilgilere dayanarak Sadaret makamına yazdığı 17 Recep 1246 (11 Ocak 1831) tarihli yazısında, Vecihî Paşa'nın kanuna, usule ve mevcut uygulamalara aykırı tutum ve davranışlarda bulunduğunu belirterek görevden alınmasını talep etti. Hüseyin Paşa yazısında şu iddialara yer vermektedir:⁹⁷

Vecihî Paşa bendeleri kazâlara gelüb yerleşmiş olan reâyâları aralık aralık tarafına celble “siz kâffe-i umurunuzda gelüb bana ifâde edin sizlere sancak valisi karışmaz benim uhdeme muhavvedir. Bundan böyle reâyâdan cizye ve tekâlif-i sâire aldırmmam cümlesini mu’âf ettirdim” diyerek reâyâyı ihtilâle vermekde olduğunu reâyâ kocabaşılar gelüb vâli-i müşârün-ileyhe ifâde ve inhâ ve reâyâ cizye-i şer’iye ve tekâlif-i sâireyi yine vereceklerini bildir iken “bundan böyle külliye afv ettiririm” demesi yine reâyâ beyinde kıl u kâli ve bundan başka paşa-yı mûmâ-ileyhin bazı uygunsuz hareketinden reâyâ dahi şaşup kalmış idüğünü kocabaşılarının ifâde eylemiş olduğunu bu def’a müşârün-ileyh hazretleri savb-ı senâverîye iş’âr etmiş ve paşa-yı mûmâ-ileyhin ol veçhile reâyâyı tahrikle müşârün-ileyhin kesret-i nüfûzunu mûcib ve tekrâr reâyânın perişâniyetini müstevcib hâlâta ibtidârdan hâli olmadıgı...”

⁹¹ *Muahedât Mecmuası*, IV/2, İstanbul 1298, s.78-79.

⁹² Alan W. Fisher, *Crimean Tatars*, Hoover Institution Press, Stanford / California 1978, s.78-92

⁹³ Konunun bütün yönleri için bkz. Gülsoy, *Age*. Ruslar Rumeli’de olduğu gibi işgal ettiği Doğu Anadolu topraklarında da benzer şekilde göç ettirme politikasını uygulamaya koymuştu. Buna dair de bkz. Kemal Beydilli, “1818-1829 Osmanlı – Rus Savaşında Doğu Anadolu’dan Göçürülen Ermeniler”, *Belgeler*, C.XIII, S.17, 1988, s.365-434.

⁹⁴ *BOA, HH*, 739/35041.

⁹⁵ *BOA, HH*, 1068/43745.

⁹⁶ *BOA, HH*, 776/36417, 1047/43226.

⁹⁷ *BOA, HH*, 660/32218-B (27 Recep 1246 / 11 Ocak 1831). *BOA, HH*, 660/32218-A (Mehmed Paşa'nın 9 Ramazan 1246 / 21 Şubat 1831 tarihli yazısı). Konuyu araştırmakla görevlendirilen Arif Efendi de Vecihî Paşa'yı suçlayıcı görüşler belirtmişti. *BOA, HH*, 660/32218.

Ağa Hüseyin Paşa'nın bu iddiaları hangi ölçüde, ne derece araştırdığı, Vecîhî Paşa'dan konuyu soruşturup soruşturmadığı bilinmemektedir. Ancak Mehmed Paşa'nın yazdıklarının neredeyse birebir aynısını yazısına aldığına göre, iddiaların tamamının doğru olduğunu düşündüğü anlaşılmaktadır. Sadaret makamının da Hüseyin Paşa'nın yazısının etkisinde kaldığı görülmektedir. Bu çerçevede hazırlanan teklif yazısında Vecîhî Paşa'nın azledilmesi, hatta tenzil-i rütbe edilmesi teklif edilerek şöyle denilmekteydi:⁹⁸ “Vecîhî Paşa kulları cümlelerin şâhâdetine nazaran işde kullanılacak adam olduğundan kendisine kapucubaşılık veyahud fi'l-asl kitâbetten neş'et etmiş olması münâsebetiyle hâcelik tevcihiyle Dersaâdete celb u ikâme olunarak mizâc u mişvârı ve sâir bazı hidemât-ı seniyyede kullanılmaklığa istihkâkı ve adem-i istihkâkı bir kat dahi anlaşılacak ba'dehu ana göre iktizâsına bakılması suretleri münâsib gibi mütâlâa olunmuş...”

Vecîhî Paşa'nın aldığı üst düzey dinî eğitim, Divan'da çalışmış olması, yazdığı yazıların muhtevası dikkate alındığında haddini, yetkisini ve sorumluluklarını bilmeyecek bir kişi olduğunu düşünmek çok gerçekçi görünmemektedir. Sultan II. Mahmud'un da yazılanları çok isabetli bulmadığı anlaşılmaktadır. Gerçi Hüseyin Paşa ile Mehmed Paşa'nın tecrübeli ve işe yarar vezirlerden olduğunu, haksız yere suçlamada bulunmayacaklarını belirterek Paşa'nın kendisinin azledilmesini uygun bulmuştu. Zira Padişah'ın Sadrazamı, Yeniçeri Ocağı'nın kaldırılmasında kendisine büyük destek sağlayan, yapılan reformlarda yanında olan Ağa Hüseyin Paşa'yı kıramadığı anlaşılmaktadır (Mart 1831). Fakat *hatt-ı hümayûnda* “Vecîhî Paşa'ya şimdilik hiç âhar rütbe verilmeyerek olduğu rütbe ile Dersaâdetimize celb olunsun” demesi tenzil-i rütbenin kabul edilmediğini, onun kıymetinin ve yaptıklarının farkında olduğunu göstermektedir.⁹⁹

Bu süreçte muhtemelen diğer paşaların yatışması için birkaç ay beklendikten sonra Vecîhî Paşa'ya yeniden yönetim görevi verildi. Ağustos 1831 başlarında, Selanik ve Kavala sancakları mutasarrıfı Hacı Ahmed Paşa'nın kötü yönetimi sebebiyle vezirliği kaldırılarak rütbesi kapucubaşılığa indirilip Bursa'ya sürgün edilmesinden sonra buraya mutasarrıf olarak tayin edildi.¹⁰⁰ Bu atamada dikkat çeken nokta, kötü yönetim sergilediği için görevden uzaklaştırılan birinin yerine, halkın değil de bazı yöneticilerin şikâyetleri ile azledilen Vecîhî Paşa'nın tayin edilmiş olmasıdır. Henüz otuzlu yaşlarında Selanik gibi son derece önemli bir yerin yöneticiliğine tayin edilmesi, onun son üç-dört yılda yaptığı hizmetlerin büyük ölçüde takdir gördüğünü ispatlamaktadır.

Sonuç

1828 - 1829 Türk - Rus Savaşı oldukça ağır sonuçlar doğuran bir savaş olup mağlubiyetin sebepleri arasında; değişen savaş şartlarına uygun şekilde askerî yönetimi beceremeyen kumandanlar, askerî yapılanmanın tamamlanamaması, profesyonel olarak eğitilmemiş, köylerden ve kasabalardan toplanan insanların asker zannedilmesinin doğurduğu büyük yanılgi, silah ve mühimmatın modern olamayışı, savaş lojistiğinin ilköllüğü gibi birçok unsur sayılabilir. Böyle bir ortamda, savaş şartlarına uygun eğitim almadığı halde, Edirne gibi cepheye destek olabilecek sevkîyatın en kritik yerlerinden birinde görev yapan, tecrübesizliğine rağmen bu ağır görevin üstesinden gelen Vecîhî Paşa'nın başarılı çalışmaları ile göz doldurduğu görülmektedir. Paşa'nın çabaları, gayretleri, problemleri çözmeye yönelik girişimleri ve önerileri hemen her defasında İstanbul'dan destek gördü. Savaş gibi zor şartların egemen olduğu bu süreçte

⁹⁸ BOA, HH, 660/32233.

⁹⁹ BOA, HH, 660/32233; *Cevdet - Askeri*, 1210/54228. Vecîhî Paşa'nın azil sonrasında İstanbul'a dönmüş ve birkaç ay burada ikamet etmiştir. İsmail Sadık Kemal, *Age*, ek sayfa, 2.

¹⁰⁰ BOA, *Cevdet - Dâhiliye*, 219/10902 (29 Safer 1247 / 9 Ağustos 1831).

yıldızının parlaması onun kişisel zekâ, yetenek ve otoritesini kullanma biçimini de göz önüne sermiş oldu.

Çirmen ve Edirne Kaimmakamlığı görevi ile üst düzey mülkiye zümresine dâhil olan Vecîhî Paşa, vefat ettiği 1867 yılına değin kırk yıla yakın bir süre valilik, müşirlik, üst düzey meclis üyelikleri yaptı. Sultan II. Mahmud'un başlattığı reformların ve müteakiben Tanzimat dönemi yeniliklerinin taşradaki uygulayıcıları arasında yer aldı. Görev yaptığı vilayetlere bakıldığında, Selanik'ten Belgrat ve Bosna'ya; Ankara'dan Musul ve Erzurum'a ve nihayet Hicaz'a kadar neredeyse ülkenin her coğrafi bölgesinde çalıştı. Bu durum araştırdığımız dönemde elde ettiği başarının tesadüf olmadığını, aynı zamanda kazandığı tecrübe ve bilgi birikimini sonraki görevlerinde başarılı şekilde kullanabildiğini ortaya koymaktadır.

KAYNAKÇA

Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi(BOA) Belgeleri

Cevdet – Askeri: 191/8236, 368/15253, 552/23175, 747/31433, 803/34090, 857/36700, 1060/46655, 1161/51672, 1210/54228.

Cevdet – Belediye: 11/544.

Cevdet – Dâhiliye: 163/8120, 219/10902.

Cevdet – Hariciye: 90/4472.

Cevdet – Maliye: 165/6935, 289/11833, 458/18578, 564/23105, 618/25483.

Cevdet – Masârif: 57/281.

Hatt-ı Hümayûn (HH): 306/18057, 308/18229, 510/25051, 633/31237, 635/31328, 639/31491, 660/32218, 660/32233, 724/34442, 725/34545, 727/34639, 728/34652, 729/34659, 739/35041, 754/35576, 774/36274, 774/36282, 776/36417, 841 /37866, 844/37922, 638/31435, 1011/42448, 1011/42449, 1011/42454, 1011/42455, 1011/42456, 1017/42527, 1020/42613, 1023/42702, 1023/42707, 1023/42713, 1025/42744, 1027/42791, 1028/42804, 1028/42821, 1028/42823, 1030/42859, 1030/42865, 1033/42886, 1034/42898, 1035/42942, 1036/42960 (13 Muharrem 1245 / 15 Temmuz 1829), 1037 / 42989, 1038/43008, 1039/43027, 1041 / 43072, 1041/43069, 1041/43072, 1042/43108, 1042/43110, 1042/43133, 1043/43145, 1044/43169, 1045/43184, 1047/43226, 1052/43307, 1059/43552, 1062/43619, 1065/43684, 1066/43709, 1066/43710, 1066/43721, 1067/43728, 1067/43730, 1067/43739, 1068/43745, 1070/43785, 1072/43888, , 1076/43944, 1083/44111, 1087/44243, 1089/44271, 1337/52179, 144/43156, 1575/15, 1577/8, 1579/6.

Kitap ve Makaleler

Ahmed Bâdî Efendi, *Riyâz-ı Belde-i Edirne, 20. Yüzyıla Kadar Osmanlı Edirne'si*, Haz. Niyazi Adıgüzel ve Raşit Gündoğdu, C.II/1, Trakya Üniversitesi Yayınları, İstanbul 2014.

Ahmed Lütî Efendi, *Tarih-i Lütî Efendi*, C.I, II, Matbaa-i Âmire, İstanbul 1290-1291.

Ahmet Muhtar (Ferik), *1244-1245 (1828-1829) Türkiye Rusya Seferi ve Edirne Muahedesi*, 2 cilt, Büyük Erkân-ı Harbiye Reisliği Ankara Matbaası, Ankara 1928.

- ALLEN, W. E. D. - Paul MURATOFF, *1828 – 1829 Türk – Kafkas Sınırındaki Harplerin Tarihi*, Genelkurmay Başkanlığı Yayınları, Ankara 1966.
- ARTUÇ, Nevzat, “Tanzimat Döneminde Bağdat”, *Sosyal Bilimler Dergisi*, C.V, S.32, Aralık 2018, s.154-162.
- BELENKUYU, Bekir, “Vecîhîzâde İsmâ’îl Sâdık Kemâl (ö. 1892) ve Rûh-ı Kemâl’de Yer Alan Manzum Esmâ-i Nebî Metni” *The Journal of Academic Social Science*, C.V, S.49, Temmuz 2017, s.389-417.
- BEYDİLLİ, Kemal, “1818-1829 Osmanlı – Rus Savaşında Doğu Anadolu’dan Göçürülen Ermeniler”, *Belgeler*, C.XIII, S.17, 1988, s.365-434.
- ÇAKIN, Naci, *Türk Silahlı Kuvvetleri Tarihi, Osmanlı – Rus Harbi (1828-1829)*, C.III 5. Kısım Eki, Genelkurmay Başkanlığı Yayınları, Ankara 1978.
- CUTHELL, David Cameron, *The Muhacirin Komisyonu: An Agent in the Transformantion of Ottoman Anatolia 1860-1866*, Columbia University (Ph.D. dissertation), New York 2005.
- DOĞAN, Cabir, “Bedirhan Bey İsyanı, Tanzimat’ın Diyarbakır ve Çevresinde Uygulanmasına Karşı Bir Tepki Hareketi”, Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, S.12, 2010, s.15-38.
- DÖNMEZ, Ahmet, “Yeniden Tesis Sürecinde Osmanlı Daimî Elçiliklerinde Yazışma Sistemi”, *History Studies*, C.IX, S.2, Haziran 2017, s.109-123.
- FEELİNG, Keith, *A History of England*, Book Club Associates, Trowbridge and London 1966.
- FİŞER, Alan W., *Crimean Tatars*, Hoover Institution Press, Stanford / California 1978, s.78-92
- GÖLEN, Zafer, “Bosna Valisi Mehmed Vecîhî Paşa’nın Muhakemesi”, *Bellekten*, C.LXXVI, S.277, Aralık 2012, s.849-877.
- GÖLEN, Zafer, *Tanzimat Dönemi Bosna İsyanları (1839 – 1878)*, Alter Yayıncılık, Ankara 2009.
- GÜLSOY, Ufuk, *1828-1829 Osmanlı – Rus Savaşı’nda Rumeli’den Rusya’ya Götürülen Reâyâ*, Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayınları, İstanbul 1993.
- HATİPOĞLU, Gülşah Feyza, *Seyrî ve Divanı (İnceleme – Metin)*, (Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara 2010.
- IŞIL, Fatih, *Edebiyatımızda Hadîs-i Şerîfler ve Âsâr-ı Kemâl’deki Bin Ehâdîs Şerhi (İnceleme - Transkripsiyonlu Metin)*, (Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Adana 2015.
- İsmail Sadık Kemal bin Muhammed Vecîhî Paşa, *Âsâr-ı Kemâl*, İstanbul 1867.
- KARAKUŞ, Yasin, *Âsâr-ı Kemâl’deki Şerh-i Esmâ’-i Hüsnâ, Esmâ’-i Nebî ve Na’t-ı Enbiyâ (İnceleme-Transkripsiyonlu Metin)*, (Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Adana 2015.
- KARAL, Enver Ziya, *Osmanlı Tarihi*, C.V, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 1988.
- KURAT, Akdes Nimet, *Türkiye ve Rusya*, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 1990.
- KURT, Yılmaz, “Saraybosna’nın 1835- 1840 Tarihli Tımar Ruznâmçe Defteri”, *INOCTE 2016 International New Tendencies Congress in Ottoman Researches October 7 – 9, 2016 Sarajevo*, Selçuk Üniversitesi Yayınları, Konya 2016, s.563-576.
- Mehmed Süreyya, *Sicill-i Osmanî*, Haz. Nuri Akbayar, C.V, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul 1996.
- Muahedât Mecmuası*, C.IV/2, İstanbul 1298.

- ÖRENÇ, Ali Fuat, “1827 Navarin Deniz Savaşı ve Osmanlı Donanması”, *Tarih Dergisi*, S.46, İstanbul 2009, s.37-84.
- ÖZTEKİN, Özge, “Tarih Manzumelerine Göre XIX. Yüzyılda Ankara”, *Ankara Araştırmaları Dergisi*, C.III, S.2, Aralık 2015, s.212-219.
- Sadık Rifat Paşa, “Rusya Muharebesi Tarihi”, *Müntahabât-ı Asâr*, İstanbul (tarihsiz), s.8-42.
- SAYDAM, Abdullah, “Orta Anadolu’da Aşiret İskânları (1839-1853)”, *Prof. Dr. Bayram Kodaman’a Armağan*, ed.: M. A. Ünal, Eser Matbaası, Samsun 1993, s.227-256;
- SAYDAM, Abdullah, *Kırım ve Kafkas Göçleri (1856-1876)*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 1997.
- SHAW, Stanford J. ve Shaw, Ezel Kural, *Osmanlı İmparatorluğu ve Modern Türkiye*, Çev.: Mehmet Harmancı, C.II, E Yayınları, İstanbul 1983.
- ŞİMŞİR, Bilâl N., *Ege Sorunu – Belgeler*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 1976.
- TATLI, Bekir, “İsmail Sâdık Kemal’in Âsâr-ı Kemâl’deki Hadisçiliği”, *Dini Araştırmalar*, C.18, S.46, Ocak-Haziran 2015, s.45- 65.
- TUKİN, Cemal, *Osmanlı İmparatorluğu Devrinde Boğazlar Meselesi*, İ.Ü. Edebiyat Fakültesi Yayınları, İstanbul 1947.
- TURAN, Şerafettin, “1829 Edirne Antlaşması”, *AÜDTCFD*, C.IX, S.1-2, Ankara, Mart – Haziran 1951, s.111-151.
- YORGA, N., *Osmanlı Tarihi*, Çev.: Bekir Sıtkı Baykal, Ankara Üniversitesi Yayınları, Ankara 1948.